

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA ÚČETNICTVÍ

Důchodové pojištění v České a Slovenské republice
Pensionary Insurance in Czech and Slovak Republic

Student:
Vedoucí bakalářské práce:

Patrícia Beňová
Ing. Šárka Kryšková, Ph.D.

Ostrava 2010

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracovala samostatně, kromě příloh které mi byly dané k dispozici, pod vedením mé vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Vedoucí práce Ing. Šárce Kryškové, Ph.D děkuji za odbornou pomoc při tvorbě bakalářské práce.

Ostrava

7. května 2010

.....

Patrícia Beňová

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Důchodový systém v České republice	2
	2.1 Vývoj důchodového systému	2
	2.1.1 Vývoj před listopadem 1989	2
	2.1.2 Vývoj od listopadu 1989 do prosince 1992.....	2
	2.2 Vymezení základních pojmů.....	3
	2.3 Druhy důchodů.....	8
	2.3.1 Starobní důchod.....	8
	2.3.1.1 Důchodový věk.....	8
	2.3.1.2 Historie starobního důchodu	11
	2.3.1.3 Řádný starobní důchod	11
	2.3.2 Plně invalidní důchod	13
	2.3.3 Částečně invalidní důchod.....	14
	2.3.4 Vdovský důchod	15
	2.3.5 Vdovecký důchod.....	16
	2.3.6 Sirotčí důchod.....	16
3	Důchodový systém na Slovensku	18
	3.1 Vývoj důchodového systému.....	18
	3.1.1 Vývoj systém sociálního pojištění na Slovensku z roku 1990	18
	3.1.2 Reforma důchodového systému na Slovensku	19
	3.2 Vymezení základních pojmů	21
	3.3 Druhy důchodů	22
	3.3.1 Starobní důchod.....	22
	3.3.2 Předčasný starobní důchod.....	25
	3.3.3 Invalidní důchod	26
	3.3.4 Vdovský důchod	27
	3.3.5 Vdovecký důchod.....	28
	3.3.6 Sirotčí důchod.....	29
4	Vliv demografického vývoje na důchodové systémy v ČR a SR	30
	4.1 Demografický vývoj České republiky.....	30
	4.2 Demografický vývoj v Slovenské republice	37
	4.3 Porovnání demografického vývoje České a Slovenské republiky	43
5	Závěr.....	46
	Seznam literatury	48
	Seznam zkratk	50
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	51
	Seznam příloh.....	52

1 Úvod

Důchodové pojištění je jedním z hlavním pojištění, protože nám zabezpečuje příjem ve stáří nebo nás chrání před nečekanou událostí, jako je například ztráta schopnosti vykonávat výdělečnou činnost nebo smrt manžela, manželky i rodiče u nezapatřeného dítěte.

Jednotný systém sociálního pojištění zabezpečuje aktivními opatřeními vyrovnávat sociální protiklady a napětí, které způsobují životní situace. Starobní a předčasně starobní důchod představuje alternativu mzdy pro starší pracovníky. Starší osoby jsou z trhu práce vytlačeny z důvodu vyšší míry nezaměstnanosti. V současnosti nehrozí zneužití sociálního systému odchodem do předčasného starobního důchodu z důvodu, že výše důchodové dávky je o hodně nižší než dávka pobíraná u starobního důchodu.

Úraz, nemoc, ale i běžné onemocnění, která trvá delší dobu, jsou důvody, že nastává dlouhodobá situace, kdy zaměstnanec nemůže vykonávat výdělečnou činnost nebo ztratil způsobilost vykonávat práci. Plný invalidní a částečný invalidní důchod je dávka důchodového pojištění, která zabezpečí občanovi s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem příjem.

Účelem vdoveckého a vdovského důchodu je pomoci pozůstalému manželovi nebo manželce překlenout nepříznivé finanční období po úmrtí manželky nebo manžela. Mezi pozůstalostní důchody patří i sirotčí důchod. Na něho má nárok nezaopatřené dítě po svém zemřelém rodiči nebo osvojiteli. Sirotčí důchod zabezpečuje dítěti základní životní podmínky.

Cílem práce je analyzovat a porovnat jednotlivé systémy sociálního pojištění a jejich rozdíly v České republice a Slovenské republice vzhledem k dlouhé společné tradici sociálního zabezpečení. Porovnání bude vycházet z dostupných zdrojů, kterými jsou platné legislativy obou krajin, údaje zveřejněné Českou správou sociálního zabezpečení, Sociální pojišťovnou, Českým statistickým úřadem, Slovenským štatistickým úradom, Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky a Ministerstvom práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky. Pro porovnání budou použity obdobné demografické údaje, charakteristiky obyvatelstva a sociální statistiky obou systémů.

2 Důchodový systém v České republice

2.1 Vývoj důchodového systému

2.1.1 Vývoj před listopadem 1989

Česká republika patřila za Rakouska - Uherska do části pod rakouským dohledem, měla účinnou státní správu s dobře rozvinutými místními správami. Na začátku 19. století začal proces industrializace v ČR. Slovensko bylo také součástí Rakouska - Uherska, ale pod dohledem uherským. Na začátku 20. století bylo Slovensko převládající vesnickou krajinou. Na konci první světové války vzniklo Československo. Sociálním otázkám se v tomto období věnovala velká pozornost, jako první je formoval T. G. Masaryk. Vývoj postihl zděděnou institucionální tradici sociálního pojištění, založené na práci a na sociálním pojištění. V roce 1948 se stali Češi a Slováci součástí Sovětského bloku. Sociální politika od 50. do 70. let 20. století nabízela celkem uspokojivou soustavu sociálních dávek a služeb, zapříčiněné relativním ekonomickým blahobytem a zděděné tradici moderního systému sociální péče. Centrálně plánovaná ekonomika usilovala o vyrovnaní sociálního a ekonomického vývoje v obou krajinách Československa. Na konci 80. let neexistoval žádný podstatný rozdíl sociálního a ekonomického systému mezi Čechy a Slováky.

2.1.2 Vývoj od listopadu 1989 do prosince 1992

Po roce 1989 byl formovaný celkový koncept reformy sociální politiky. Zakládaly se nové instituce sociální politiky, bylo zavedeno povinné sociální pojištění a zavedená garance životního minima pro každého občana.

2.1.3 Vývoj po roce 1992

Po rozdělení Československa 1. ledna 1993 vznikly nezávislé neziskové instituce, tzv. penzijní fondy, které zabezpečují důchodové připojištění na dobrovolné úrovni pro všechny typy občanů, bez ohledu na to, jestli jsou nebo nejsou v pracovním poměru. Došlo ke změně konstrukce výpočtu důchodu, zavedeno zvyšování důchodů, postupné zvyšování věku odchodu do důchodu.

- V roce 1993 bylo zavedeno pojistné na sociální zabezpečení a pojistné bylo jako zvláštní platba mimo daňový systém.
- V roce 1994 vznikl nový zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem.
- V roce 1995 se začalo s prodlužováním důchodového věku, tzv. prodlužování věku odchodu do důchodu, zpřesnění definice invalidity, zavedení vdoveckého důchodu přispělo k naplnění principu rovného zacházení mužů a žen.
- Od roku 1996 do roku 2002 byly provedeny drobné úpravy v důchodovém pojištění - změny sazby, úpravy předčasných a pozdějších odchodů do důchodu, úpravy systému připojištění, valorizace důchodu (navýšení důchodů). V roce 1996 bylo připojištěných v penzijních fondech 1,5 miliónů pojištěných, okolo 25 % ekonomicky aktivní populace. Od tohoto roku je zavedena tzv. dvousložková konstrukce důchodu. Důchod se skládá ze základní výměry a procentní výměry.
- V roce 1999 byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, která zvyšuje bezpečnost vkladů účastníků, došlo ke zvýšení státního příspěvku, k daňovému zvýhodnění pro zaměstnavatele, kteří platí příspěvky za své zaměstnance.
- V roce 2008 byla zákonem stanovena maximální výše vyměřovacího základu pro placení pojistného na sociální pojištění. V roce 2009 a 2010 došlo k upravení vyměřovacího základu.

2.2 Vymezení základních pojmů

Důchod

Peněžní nebo naturální příjem, který v daném časovém úseku získávají fyzické nebo právnické osoby na základě ekonomického působení nebo vzhledem ke svému postavení ve společenských procesech.

Výše důchodu se skládá ze dvou složek:

- základní výměra,
- procentní výměra.

Základní výměra

Základní výměra je stanovena pevnou částkou. Od srpna 2008 činí základní výměra 2170 Kč. Její výše je stejná pro všechny druhy důchodů.

Procentní výměra

Procentní výměra se stanoví u starobního důchodu, plně invalidního důchodu a částečně invalidního důchodu jako procentní sazba z výpočtového základu. Procentní výměra u vdovského důchodu, vdoveckého důchodu, sirotčího důchodu se stanoví z procentní výměry důchodu zemřelého.

Rozhodné období

Rozhodným obdobím jsou kalendářní roky od roku 1986 do kalendářního roku předcházejícího roku přiznání důchodu. Rozhodným obdobím pro pojištěnce žádajícího plný nebo částečný invalidní důchod, který nedosáhl 18 let před rokem 1986, je doba počínající kalendářním rokem následujícím po roce, v němž dosáhl 18. roku věku a končící kalendářním rokem před rokem přiznání důchodu.

Vyměřovací základy

Vyměřovací základy pro odvod pojistného na sociální zabezpečení jsou vyměřovacím základem rozhodným pro výpočet důchodu. Za vyměřovací základ se považuje příjem, který zaměstnavatel zúčtoval v souvislosti se zaměstnáním, které zakládá účast na nemocenském pojištění a dále musí splňovat podmínku, že příjmy jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob podle § 6 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a nejsou od této daně osvobozeny. Vyměřovacím základem není příjem z činnosti, která nezakládá účast na nemocenském pojištění. Příkladem příjmu z činnosti, která nezakládá účast na nemocenském pojištění je dohoda o provedení práce, pronájem nemovitostí v případě, že součástí tohoto pronájmu není poskytování služeb. Vyměřovacím základem pro odvod pojistného dále není příjem, který sice předem nevylučuje zaměstnance z účasti na nemocenském pojištění, v konkrétním případě však účast na nemocenském pojištění nezakládá, protože nejsou splněny podmínky účasti na tomto pojištění.

Za příjem se považuje peněžní i nepeněžní plnění, jehož hodnota je na příslušném účtu zaměstnavatele účtována jako náklad nebo úbytek prostředků. Plnění může být ve formě peněžní, naturální nebo předané ve prospěch zaměstnavatele. Za peněžní formu se považuje výplata, která může být vyplácena hotově nebo převodem na účet. Naturální forma musí mít

vyšší hodnotu. Jedná se například o poskytování služebního vozidla pro soukromé účely. Úhrada pojistného za zaměstnance vyplývající z pojistné smlouvy uzavřené zaměstnancem je forma předaná ve prospěch zaměstnance.

Za vyměřovací základ se dále považuje vyměřovací základ osob samostatně výdělečně činných, osob dobrovolně pojištěných a také náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti náležející za pracovní úraz.

Vyměřovacím základem pracovníka, který má uzavřený pracovní právní vztah v zahraničí, je úhrn příjmů zúčtovaných jemu zaměstnavatelem.

Od 1. ledna 2008 je stanovena maximální výše vyměřovacího základu pro placení pojistného na sociální pojištění. Pro rok 2009 je maximální vyměřovací základ 1 130 640 Kč, je to čtyřiceti osmi násobek průměrné mzdy. Pro rok 2010 se maximální vyměřovací základ zvyšuje ze 48 násobku na 72 násobek a částka se zvyšuje na 1 707 048 Kč.

Do vyměřovacího základu se nezahrnují:

- náhrady škody podle § 265 - § 275 zákoníku práce č. 262/2006 Sb., tj.:

- a) náhrady vyplývající z obecné odpovědnosti zaměstnavatele,
- b) náhrady za škodu na odložených věcech,
- c) náhrady účelně vynaložené na odvrácení škody,
- d) náhrady za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání.

- odstupné, odchodné a odbytné poskytované na základě zvláštních předpisů.

Zvláštním předpisem je:

- zákoník práce, č. 262/2006 Sb.,
- zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů, soudců a poslanců Evropského parlamentu,
- zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech,
- zákon č. 312/ 2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů,
- věrnostní přírůstek horníků podle zákona č. 62/1983 Sb., o věrnostním přírůstku horníků,
- odměny vyplácené podle zákona o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrhů podle zákona č. 527/1990 Sb., jedině když nesouvisí s výkonem zaměstnání,

- jednorázová sociální výpomoc poskytnutá zaměstnanci k překlenutí jeho mimořádně obtížných poměrů vzniklých v důsledku živelní pohromy, požáru, ekologické nebo průmyslové havárie nebo jiné mimořádně závažné události,
- pojistné zaplacené zaměstnavatelem za zaměstnance podle ustanovení § 8. odst. 2 zákona č. 589/1992 Sb. [1]

Vyměřovacím základem před 1. lednem 1996 byl hrubý výdělek.

Aktualizace vyměřovacích základů se provádí vynásobením vyměřovacích základů koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Hodnota koeficientu vyjadřuje nárůst průměrné mzdy od roku, ve kterém byl vyměřovací základ stanoven, do roku předcházejícího roku přiznání důchodu. Koeficient je pro každý rok jiný.

Vyloučení doby

Vyloučení doby je doba, která se nezapočítává do vyměřovacího základu. Například doba pracovní neschopnosti, kterou si pojištěnec nezpůsobil sám, dobu karantény, dobu před porodem, péče o dítě do čtyř let, pobírání plného invalidního nebo starobního důchodu, po dobu výkonu vojenské služby v ozbrojených silách České republiky, doba výkonu civilní služby, soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední, vyšší odborné, vysoké škole, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení osmnácti let.

Osobní vyměřovací základ

Osobní vyměřovací základ je měsíční průměr aktualizovaných vyměřovacích základů v rozhodném období. Úhrn aktualizovaných vyměřovacích základů se rozpočítává na celé rozhodné období.

$\text{Výpočet osobního vyměřovacího základu} = \frac{\text{úhrn aktualizovaných VZ za RO} \times 30,4167}{\text{počet dní v RO} - \text{vyloučené doby}}$
--

Průměrný počet dní v kalendářním měsíci je 30,4167 (365:12).

Výše výpočtového základu

Výpočtový základ se stanoví redukcí osobního vyměřovacího základu. Redukční hranice jsou stanoveny v závislosti na kalendářním roku přiznání důchodu. V tabulce 2.1 jsou uvedeny redukce pro důchody přiznávané od roku 1999 do roku 2009.

Tab. 2.1 Redukce pro důchody v letech 1999 až 2009

Rok	Výše osobního vyměřovacího základu v Kč	Částka se započítává v %
1999	Do 6 100	100
	Od 6 100 do 13 000	30
	Nad 13 000	10
2000	Do 6 300	100
	Od 6 300 do 14 200	30
	Nad 14 200	10
2001	Do 6 600	100
	Od 6 600 do 15 300	30
	Nad 15 300	10
2002	Do 7 100	100
	Od 7 100 do 16 800	30
	Nad 16 800	10
2003	Do 7 400	100
	Od 7 400 do 17 900	30
	Nad 17 900	10
2004	Do 7 500	100
	Od 7 500 do 19 200	30
	Nad 19 200	10
2005	Do 8 400	100
	Od 8 400 do 20 500	30
	Nad 20 500	10
2006	Do 9 400	100
	Od 9 400 do 21 800	30
	Nad 21 800	10
2007	Do 9 600	100
	Od 9 600 do 23 300	30
	Nad 23 300	10
2008	Do 10 000	100
	Od 10 000 do 24 800	30
	Nad 24 800	10
2009	Do 10 500	100
	Od 10 500 do 27 000	30
	Nad 27 000	10

Roční vyměřovací základ

Roční vyměřovací základ se stanoví jako součin úhrnu vyměřovacích základů za kalendářní rok a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.

2.3 Druhy důchodů

Podle důchodového zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění je v dnešní době šest druhů důchodů poskytovaných z důchodového pojištění České republiky, které můžeme dělit následovně:

- **z vlastního pojištění, tzv. přímé:**
  - starobní důchod,
  - plný invalidní důchod,
  - částečně invalidní důchod,
- **z pojištění zemřelého, tzv. pozůstalostní:**
  - vdovský důchod,
  - vdovecký důchod,
  - sirotčí důchod.

2.3.1 Starobní důchod

Starobní důchod je základní opakující se peněžitá dávka důchodového zabezpečení, poskytovaná ve stáří. U starobního důchodu je podmínkou nároku na důchod dosažení důchodového věku.

2.3.1.1 Důchodový věk

Existují tři časová pásma odchodu do důchodu.

1. časové pásmo - dosažení důchodového věku do 31. prosince 1995

Podle zákona o důchodovém pojištění u mužů je hranice odchodu do důchodu 60 let a u ženy v rozmezí od 53 do 57 let podle počtu vychovaných dětí.

2. časové pásmo dosažení - důchodového věku od 1. ledna 1996 do 31. prosince 2012

Zvýšení věkové hranice o příslušný počet kalendářních měsíců. Zvýšení se stanoví tak, že ke kalendářnímu měsíci, ve kterém pojištěnec dosáhl této dřívější věkové hranice, se přičítají:

- u mužů dva kalendářní měsíce,
- u žen čtyři kalendářní měsíce za každý kalendářní rok z doby po 31. prosinci 1995 do dne dosažení této dřívější věkové hranice.

Za důchodový věk se považuje věk dosažený v takto určeném kalendářním měsíci v den, který se číslem shoduje se dnem narození pojištěnce, popřípadě neobsahuje-li takto určený měsíc takový den, považuje se za důchodový věk, který je dosažen v posledním dni takto určeného kalendářního měsíce.

3. časové pásmo - důchodový věk v období po 31. prosinci 2012

U pojištěnců, kteří nedosáhli důchodového věku v první nebo druhé podmínce: Důchodový věk u mužů je 65 let, u žen 62 až 65 let podle počtu vychovaných dětí - 65 let u výchovy 1 dítěte nebo u bezdětnosti, 64 let u výchovy dvou dětí, 63 let u výchovy tří a u výchovy čtyř dětí je důchodový věk 62 let. V příloze č. 1 je uveden důchodový věk pojištěnců narozených v letech 1936 - 1968. V tabulce je možno podle roku narození vyhledat rok a počet měsíců, kdy vzniká nárok na odchod do důchodu.

Důchodový věk u mužů a žen je rozdílný. U žen závisí stanovení důchodového věku na počtu dětí, ale musí být splněny současně dvě podmínky:

První podmínkou je, aby se jednalo o dítě vlastní, osvojené nebo převzaté do péče nahrazující péči rodičů.

Druhou podmínkou je osobní péče o dítě po dobu:

- alespoň deseti let před jeho zletilostí,
- alespoň pěti let před jeho zletilostí, pokud se žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmi let jeho věku a pečovala o něj nepřetržitě do dosažení zletilosti,
- od jeho narození do úmrtí, pokud dítě zemřelo po dosažení šestého měsíce věku,
- alespoň posledních tří roků před dosažením věku potřebného podle zákona o důchodovém pojištění pro vznik nároku na starobní důchod.

Za dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů se považuje dítě:

- převzaté do péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu,

- dítě manžela, jestliže mu bylo svěřeno do výchovy rozhodnutím soudu nebo na základě dohody rodičů schválené soudem, dítě manžela, nemá-li druhý z rodičů rodičovskou zodpovědnost, anebo jestliže druhý z rodičů zemřel, nebo není znám,
- převzaté do péče na základě rozhodnutí orgánu sociálně - právní ochrany dětí nebo dřívějšího příslušného orgánu o svěření dítěte do péče budoucího osvojitele nebo do péče osoby, která má zájem se stát pěstounem,
- dítě, které bylo převzato do péče na základě předběžného opatření vydaného v rámci řízení o svěření dítěte do výchovy, pokud došlo k jeho svěření do péče trvalé.

Příklady

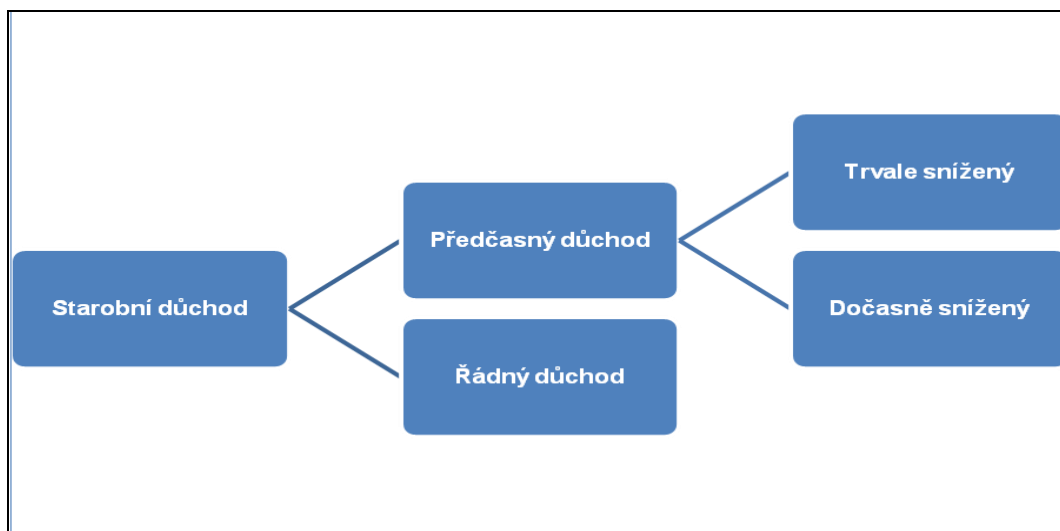
Muž, který se narodil 15. května 1953, dosáhne důchodového věku dne 15. května 2016. Ve věku 63 let.

Žena vychovala jedno dítě a věku 56 let dosáhla dne 17. ledna 2007. Důchodového věku dosáhne 17. ledna 2011, protože k datu 17. ledna se přičte 48 kalendářních měsíců za roky 1996 až 2007.

Žena, která se narodila 27. dubna 1958 a vychovala dvě děti, dosáhne důchodového věku dne 27. dubna 2019, kdy dovrší 61 let.

Starobní důchod se dělí na starobní důchod řádný a předčasný. Členění starobního důchodu vyplývá z následujícího obrázku.

Obr. 2.1 Členění starobního důchodu

2.3.1.2 Historie starobního důchodu

Základem nároku na důchod bylo 25 odpracovaných let. V České republice se důchodový věk od roku 2007 posouvá pro muže na 62 let a pro ženy na 57 - 61 let. Zařazení pracovníků do různých skupin podle typu povolání a počtu odpracovaných roků, které vytvářejí odlišné podmínky pro nárok a výši důchodu, fungovaly do roku 1992. V ČR v roce 1994 činil starobní měsíční důchod 46,8 % hrubé mzdy. V tabulce 2.3 jsou uvedeny průměrné důchody a průměrný přepočet mzdy, jak v České tak i v Slovenské republice.

Tab. 2.3 Vývoj průměrných měsíčních důchodů 1991-1995 a jejich přepočet k průměrné mzdě v Kč (Sk)

		1991	1992	1993	1994	1995
Průměrný důchod	SR	2 104	2 278	2 367	2 852	3 102
	ČR	1 965	2 148	2 666	3 226	3 627
Důchod/mzda (%)	SR	55,8	50,1	44	45,3	43,1
	ČR	51,8	46,3	45,8	46,8	44,4

Zdroj: ČSÚ 1995, MPSV 1996, ŠÚ SR 1996

2.3.1.3 Řádný starobní důchod

Podmínky nároku na řádný starobní důchod jsou dvě:

- dosažení potřebné doby důchodového pojištění, která je 25 let u řádného starobního důchodu nebo 15 let u poměrného řádného důchodu,
- dosažení důchodového věku, to je 65 let.

Příklady

Muž ke dni dosažení 65 let věku získal 18 let doby pojištění, k uvedenému datu splnil obě podmínky na poměrný řádný důchod.

Žena ke dni dosažení 65 let věku získala 14 let 265 dnů doby pojištění. Nesplnila obě podmínky nároku na řádný starobní důchod. Splní je, až získá chybějících 100 dnů pojištění.

2.3.1.4 Předčasný starobní důchod

Dočasně snížený starobní důchod

Nárok na dočasně snížený starobní důchod vzniká před dosažením věku potřebného pro řádný starobní důchod a splněním některé ze dvou kombinací zvláštních podmínek:

Za prvé

- a) Občan ke dni, od něhož má být tento typ důchodu přiznán je poživatelem částečného invalidního důchodu nebo se mu částečný invalidní důchod nevyplácí jen proto, že jeho průměrný měsíční příjem z výdělečné činnosti za uplynulý kalendářní rok přesáhl 80 % srovnatelného vyměřovacího základu, nebo protože je výdělečně činný v cizině.
- b) Občanovi ke dni, od něhož má být starobní důchod přiznán, chybějí do dosažení důchodového věku nejvýše dva roky.

Za druhé

- a) občan pobíral plný invalidní důchod nepřetržitě alespoň po dobu pěti let,
- b) nárok na tento důchod zanikl a ke dni jeho odnětí chybělo občanovi do dosažení důchodového věku nejvýše pět let.

Pokud nejsou podmínky na získání dočasně sníženého starobního důchodu splněny do 31. prosince 2006, nárok na dočasně snížený starobní důchod již nevznikne.

Trvale snížený předčasný důchod

Nárok na trvale snížený předčasný důchod vzniká, jestliže doba pojištění činila alespoň 25 let a jestliže chybějí nejvýše tři roky do řádného starobního důchodu. Důchod nelze přiznat zpětně. Poživatel trvale sníženého důchodu nemůže úspěšně požádat o přiznání řádného starobního důchodu, snížení důchodu je trvalé.

Výpočet důchodu

Výměra se skládá ze základní výměry a procentní výměry. Základní výměra se stanoví pevnou částkou, která je daná a neměnná a procentní výměra je individuální, v ní se odráží délka doby pojištění a výše předdůchodových příjmů. Je to kombinace tří prvků - celkové doby pojištění, výpočtového základu a procentní sazby, rozlišené podle hodnocení doby před vznikem a po vzniku nároku na tento důchod.

2.3.2 Plně invalidní důchod

„Na plně invalidní důchod má nárok pojištěnec, jestliže je plně invalidní a buď získal potřebnou dobu pojištění a ke dni vzniku plné invalidity ještě nesplnil podmínky nároku na starobní důchod anebo se stal plně invalidní následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.“[6, str. 47] Plně invalidní je pojištěnec, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu poklesla jeho schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 66 %. Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se pro účely zákona o důchodovém pojištění považuje nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy trvá déle než jeden rok. Při určování poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti pojištěnce se vychází z jeho zdravotního stavu doloženého výsledky funkčních vyšetření a z jeho schopnosti vykonávat práce odpovídající zachovaným tělesným, smyslovým a duševním schopnostem, s přihlédnutím k výdělečným činnostem, které vykonával předtím, než k takovému poklesu došlo, a k dosaženému vzdělání, znalostem a zkušenostem. Lékaři okresních správ sociálního zabezpečení posuzují plnou invaliditu.

Potřebná doba pojištění pro nárok na plný invalidní důchod činí u pojištěnce ve věku:

- do 20 let méně než jeden rok,
- od 20 let do 22 let jeden rok,
- od 22 let do 24 let dva roky,
- od 24 let do 26 let tři roky,
- od 26 let do 28 let čtyři roky,
- nad 28 let pět roků.

Potřebná doba pojištění pro nárok na plný invalidní důchod se zjišťuje z období před vznikem plné invalidity, a jde-li o pojištěnce ve věku nad 28 let, z posledních deseti roků před vznikem plné invalidity.

Výše důchodu

Základní výměra plně invalidního důchodu je 2 170 Kč měsíčně. Procentní výše činí 1,5 % výpočtového základu za každý rok doby pojištění. Nejméně částku 770 Kč měsíčně.

2.3.3 Částečně invalidní důchod

Pojištěnec má nárok na částečně invalidní důchod, jestliže je částečně invalidní a buď získal potřebnou dobu pojištění, nebo se stal částečně invalidní následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Hlavní podmínkou je částečná invalidita. Pojištěnec je částečně invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu poklesla jeho schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 33 %. A druhou podmínkou je, že pojištěnci dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžuje obecné životní podmínky.

Výše důchodu

Základní výměra částečně invalidního důchodu je 2 170 Kč měsíčně. Procentní výše činí 0,75 % výpočtového základu za každý rok doby pojištění. Nejméně částku 385 Kč měsíčně.

Od 1. ledna 2010 došlo ke změně celé koncepce invalidního důchodu. Ruší se rozdělení invalidního důchodu na částečný invalidní důchod a plný invalidní důchod. Vyplácí se jedna dávka invalidního důchodu. Výše invalidního důchodu závisí na tom, do kterého stupně invalidity osoba patří.

Invalidní stupně jsou rozděleny podle toho, jak poklesla pracovní neschopnost pojištěnce:

- Pokles nejméně o 35 %, ale nejvíce o 49 % = invalidita prvního stupně.
- Pokles nejméně o 50 %, ale nejvíce o 69 % = invalidita druhého stupně.
- Pokles nejméně o 70 % = invalidita třetího stupně.

Počet roků důchodového pojištění na vznik nároku na invalidní důchod pojištěného ve věku:

- do 20 roků je nejméně jeden rok,
- nad 20 do 22 roků je jeden rok,
- nad 22 roků do 24 roků je nejméně dva roky,
- nad 24 roků do 26 roků je nejméně tři roky,
- nad 26 roků do 28 roků je nejméně čtyři roky,
- nad 28 roků je nejméně 5 let.

2.3.4 Vdovský důchod

Na vdovský důchod má nárok vdova po manželovi, který byl poživatelem starobního důchodu, plného nebo částečného invalidního důchodu, nebo splnil ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod, starobní důchod, nebo zemřel následkem pracovního úrazu, nemoci z povolání.

Doba poskytnutí vdovského důchodu je jeden rok.

Do uplynutí jednoho roku od smrti manžela má vdova nárok na vdovský důchod, splňuje-li alespoň jednu podmínku:

- pečuje o nezaopatřené dítě,
- pečuje o nezletilé dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči nebo zletilé dítě, které je převážně nebo úplně bezmocné,
- pečuje o převážně nebo úplně bezmocného svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti, nebo o takového rodiče, který je částečně bezmocný a starší 80 let,
- je plně invalidní,
- dosáhla věku 55 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší. [5]

Zánik nároku na vdovský důchod

Nárok zaniká uzavřením nového manželství nebo rozhodnutím soudu o tom, že vdova úmyslně způsobila smrt manžela jako pachatelka, spolupachatelka nebo účastnice trestného činu.

Výše důchodu

Základní výměra vdovského důchodu je 1 310 Kč měsíčně. Procentní výše činí 50 % procentní výměry starobního důchodu nebo plného invalidního důchodu, na který měl manžel nárok v době smrti, 50 % částečného invalidního důchodu, který ke dni smrti nesplňoval podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod.

2.3.5 Vdovecký důchod

Na vdovecký důchod má nárok muž po manželce, která byla poživitelem starobního důchodu, plného nebo částečného invalidního důchodu, nebo splnila ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod, starobní důchod, nebo zemřela následkem pracovního úrazu, nemoci z povolání.

Do uplynutí jednoho roku od smrti manželky má vdovec nárok na vdovecký důchod, splňuje-li alespoň jednu podmínku:

- pečuje o nezaopatřené dítě,
- pečuje o nezletilé dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči nebo zletilé dítě, které je převážně nebo úplně bezmocné,
- pečuje o převážně nebo úplně bezmocného svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti, nebo o takového rodiče, který je částečně bezmocný a starší 80 let,
- je plně invalidní,
- dosáhl věku 58 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vdovce nižší. [5]

Výše důchodu

Základní výměra vdoveckého důchodu je 1 310 Kč měsíčně. Procentní výše činí 50 % procentní výměry starobního důchodu nebo plného invalidního důchodu, na který měl manžel nárok v době smrti, 50 % částečného invalidního důchodu, který ke dni smrti nesplňoval podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod.

2.3.6 Sirotčí důchod

Nezaopatřené dítě má nárok na sirotčí důchod, zemřel-li rodič dítěte, nebo zemřela-li osoba, která měla dítě do péče nahrazující péči rodičů, a dítě na ní bylo v době její smrti převážně odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče. Na sirotčí důchod nemá nárok, zemřel-li dítěti pěstoun nebo jeho manžel.

Nezaopatřené dítě je dítě do 26. věku do skončení povinné školní docházky, jestliže:

- soustavně se připravuje na budoucí povolání,

- nemůže se soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz,
- z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Za nezaopatřené dítě se považuje dítě po skončení školní docházky do 18. roku, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání.

Osvojením zaniká nárok na sirotčí důchod, pokud oboustranně osiřelé dítě osvojí jen jedna osoba, zaniká nárok na ten sirotčí důchod, který náležel po osobě, kterou osvojitel nahradil. Pokud dojde ke zrušení osvojení, vzniká nárok na sirotčí důchod. Sirotčí důchod zaniká vždy dovršením 26. roku věku.

Výše důchodu

Základní výměra sirotčího důchodu je 1 310 Kč měsíčně. Procentní výše činí 40 % procentní výměry starobního důchodu nebo plného invalidního důchodu, na který měl manžel nárok v době smrti, 40 % částečného invalidního důchodu, který ke dni smrti nesplňoval podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod.

Předčasně poskytovaný důchod

Předčasně poskytovaný důchod je upraven v České i Slovenské republice. V České republice je podmínkou přiznání skončení zaměstnání, vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě po dobu 180 kalendářních dnů a nejvýše 2 roky do dovršení věkové hranice pro získání nároku na starobní důchod. V Slovenské republice je podmínkou 2 roky do dovršení věkové hranice pro získání nároku na starobní důchod a výše vypočítaného důchodu nejméně 1,2 násobek starobního důchodu.

Poměrný důchod

Na poměrný důchod mají nárok ti občané, kteří byli zaměstnáni alespoň 10 let a dosáhli věku 65 let a ženy, které byly zaměstnány alespoň 15 let a dosáhly věku 60 let.

3 Důchodový systém na Slovensku

3.1 Vývoj důchodového systému

První Československý zákon o nemocenském pojištění byl přijatý v roce 1919. Sociální zabezpečení v tomto období bylo z organizační stránky roztržštěné, členilo se podle sociálních rizik, sociálních skupin a profesí, zahrnovalo jen část ekonomicky aktivního obyvatelstva. Sociální zabezpečení bylo nejvýhodnější pro státní a veřejné zaměstnance a úředníky v soukromém sektoru, některým skupinám nebylo přiznané vůbec. [10]

Nejvíce deformací do systému důchodového zabezpečení přinesla reforma z roku 1964 (zákon č. 101/1964 Sb.). Do konstrukce výpočtu důchodu bylo zavedeno omezení. Tyto nedostatky odstranil až zákon č. 121/1975 Sb. Zrušením zdanění důchodů a zvýšením maximálních hranic došlo k sjednocení důchodového zabezpečení zaměstnanců a družstevních rolníků.

Další vývoj sociální oblasti především po roce 1989 se, vzhledem k přechodu k tržní ekonomice, potvrdila nevyhnutelnost uskutečnění reformy v oblasti sociálního zabezpečení a také nutnost přejít od systému sociálního zabezpečení k veřejnoprávnímu systému pojištění v souvislosti s uskutečněním daňové reformy k 1. lednu 1993. [3]

3.1.1 Vývoj systém sociálního pojištění na Slovensku z roku 1990

Původní federální scénář a dokumenty slovenské vlády se shodují v základních charakteristikách sociálního pojištění:

1. pojištění má být všeobecné a povinné pro všechny ekonomicky aktivní občany, zaměstnance, pro samostatně výdělečné občany s možností připojištění,
2. financování má být oddělené od státního rozpočtu,
3. zodpovědnost za spravování důchodového pojištění má centrální veřejná instituce,
4. stát má fungovat jako garant plnění legálních nároků pojištěnců a má plnit kontrolní funkci.

Od roku 1997 podle zákona č. 55/1996 Z.z., o doplňkovém důchodovém pojištění zaměstnanců a o změně a doplnění některých zákonů, došlo ke snížení věkových hranic rozhodujících pro přiznání nároku na starobní důchod. Podle tohoto zákona bylo do soustavy zapracováno několik deformací jako například:

- rozdělení pracovníků do třech pracovních kategorií a stanovení výhodnějších podmínek pro přiznání důchodu v preferovaných kategoriích,
- odstranění způsobu financování důchodového zabezpečení a jeho nahrazení financováním přímo ze státního rozpočtu. [10]

Historie doplňkového důchodového pojištění

V roce 1997 bylo uzákoněno zákonem č. 123/1996 Z.z., o doplňkovém důchodovém pojištění zaměstnanců a o změně a doplnění některých zákonů, zakládat doplňkové důchodové pojišťovny, které jsou nezávislé na sociální pojišťovně. Mají neziskový charakter veřejnoprávních organizací. Podléhají Ministerstvu práce, sociálních věcí a rodiny. Zahrnuje starobní, invalidní, pozůstalostní důchod a důchod za výsluhu let a jednorázové odstupné.

3.1.2 Reforma důchodového systému na Slovensku

Důchodový systém, který na Slovensku fungoval do 31. prosince 2003, byl nespravedlivý a z dlouhodobého hlediska pro stát neudržitelný. Všichni lidé dostávali přibližně stejné důchody bez ohledu na to, kolik vydělávali a jaké odvody platili do Sociální pojišťovny. Existovala zákonem stanovená maximální výše důchodu, která činila do 31. prosince 2003 částku 9 219 Sk.

Slovensko, stejně jako prakticky celý vyspělý svět, čelí stárnutí populace, to je jeden z hlavních důvodů důchodové reformy, protože hrozící nižší důchody ze státního, průběžného důchodového systému, a vyšší odvody nebo potřeby zvyšovat věk odchodu do důchodu byly dlouhodobě neudržitelné. Tehdejší systém fungoval obrazně řečeno na nepsané smlouvě mezi mladými a starými. To znamená, že současní pracující povinně platí odvody do Sociální pojišťovny, které se hned vyplatí současným důchodcům. Ale rodí se stále méně a méně dětí a lidé žijí déle, stále méně pracujících pracuje na stále více důchodců. Jestli by nedošlo k reformě, v roce 2040 by 100 pracujících financovalo důchody 136 důchodců.

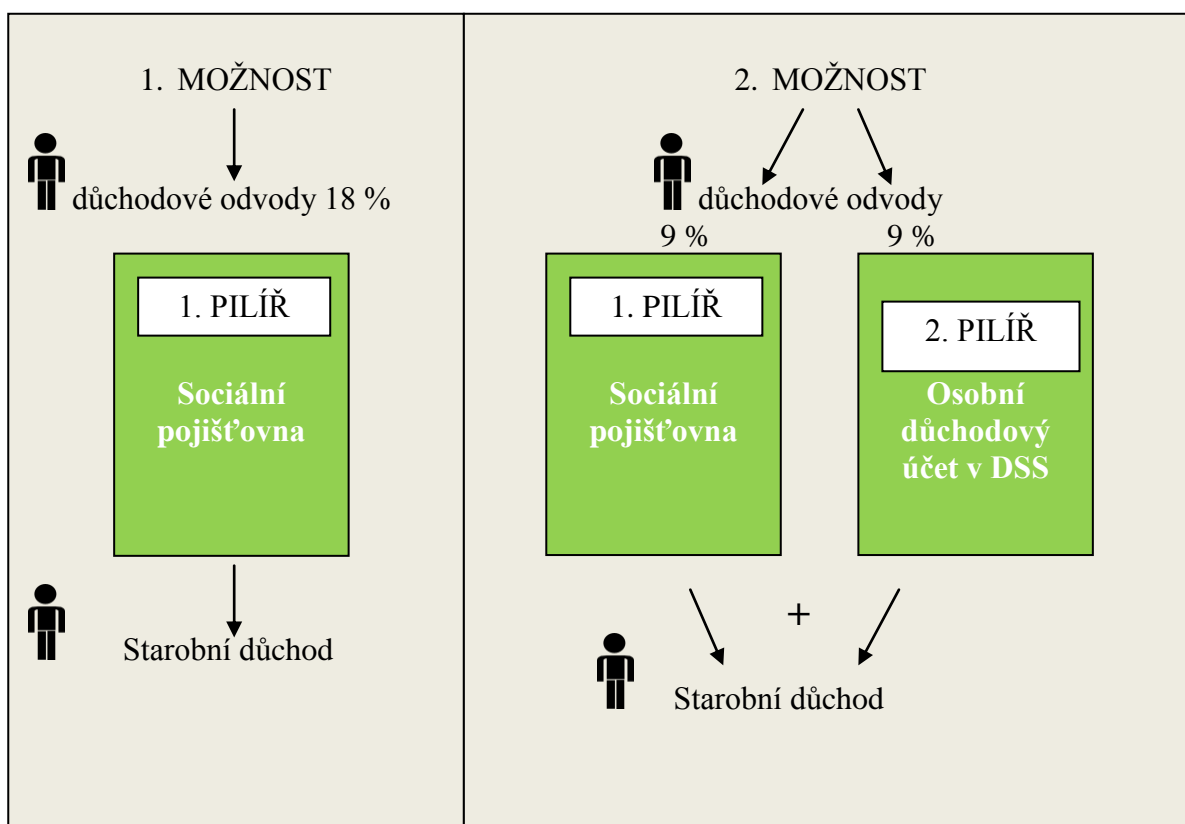
Cílem důchodové reformy, která začala 1. ledna 2004, byly vyšší a spravedlivější důchody, o kterých si budou moc občané sami rozhodovat. Nový důchodový systém začal na Slovensku fungovat 1. ledna 2005.

Od 30. června 2006 si občané mohli vybrat, jestli chtějí dostávat svůj důchod z jednoho nebo ze dvou zdrojů, nazývaných též pilíře důchodového systému.

První možnost: občan může zůstat v 1. pilíři, který tvoří Sociální pojišťovna. V tom případě bude i nadále platit odvody do Sociální pojišťovny a dostávat důchod od ní. Důchod bude spravedlivější, protože jeho výše bude záviset od počtu odpracovaných roků.

Druhá možnost: Od 1. ledna 2004 může občan přejít do tzv. 2. pilíře, který tvoří důchodové fondy. Jestli se občan zapojí do 2. pilíře, část jeho odvodů, které zatím plynuly do Sociální pojišťovny, půjdou na jeho osobní důchodový účet v důchodových fondech. Celková výše odvodů se nezmění, jen se rozdělí mezi 1. a 2. pilíř. Občan, který se rozhodl pro vstup do druhého pilíře bude dostávat důchod ze dvou zdrojů - první část ze Sociální pojišťovny (1. pilíř) a druhou část ze svých peněz zhodnocených v důchodových fondech (2. pilíř). Soukromé důchodové fondy budou fungovat pod důslednou kontrolou státu. Peníze na osobním důchodovém účtu občana se budou moci dědit. Výše důchodu občana z 2. pilíře bude záviset na počtu odpracovaných let a jeho platu za celý život, ale hlavně od investování a zhodnocení jeho peněz v důchodových fondech.

Obr. 3.1 Možnost důchodového systému

Povinné důchodové systémy

Z hrubé mzdy občana – bez ohledu na to, ve kterém důchodovém pilíři bude, bude do systému plynout 28,75 %, přičemž 18 % hrubé mzdy na starobní důchod.

Jestli občan vstoupí do 2. pilíře (jestli si začne na důchod spořit), do Sociální pojišťovny na jeho starobní důchod nebude plynout 18, ale jen 9 % jeho hrubé mzdy. Zbytek (9 % hrubé mzdy) bude chodit na jeho důchodový účet v některé ze správcovských společností.

3.2 Vymezení základních pojmů

Osobní vyměřovací základ

Osobní vyměřovací základ je úhrn vyměřovacích základů za kalendářní rok, ze kterého se zaplatilo pojištění na důchodové pojištění.

Osobní mzdový bod

Osobní mzdový bod se používá na určení sumy důchodové dávky. Určí se jako podíl osobního vyměřovacího základu a všeobecného osobního základu. Osobní mzdový bod se zaokrouhluje na čtyři desetinné místa nahoru.

Průměrný osobní mzdový bod

Průměrný osobní mzdový bod slouží na určení sumy důchodové dávky. Určí se jako podíl součtu osobních mzdových bodů dosažených v jednotlivých kalendářních letech rozhodného období a období důchodového pojištění v rozhodujícím období. Průměrný osobní mzdový bod se zaokrouhluje na čtyři desetinná místa nahoru.

Všeobecný vyměřovací základ

Všeobecný vyměřovací základ je 12 - ti násobek průměrné měsíční mzdy v hospodářství Slovenské republiky. V příloze č. 3 je uveden přehled všeobecných vyměřovacích základů od roku 1990 do roku 2008.

3.3 Druhy důchodů

Podle zákona č. 461/2003 Z.z., o sociálním pojištění, na Slovensku existuje šest druhů důchodů.

Z důchodového pojištění se poskytují důchody:

- starobní důchod,
- plný invalidní důchod,
- částečně invalidní důchod,
- vdovský důchod,
- vdovecký důchod,
- sirotčí důchod.

3.3.1 Starobní důchod

Důchodový věk

Důchodový věk se liší u mužů a žen.

- Důchodový věk u mužů je 62 roků u starobního důchodu.
- U žen záleží na počtu dětí. V roce 2009 jde žena do starobního důchodu:
  - v 60 letech a 6 měsících, pokud vychovala jedno dítě,
  - v 59 letech a 6 měsících, pokud vychovala dvě děti,
  - v 58 letech a 6 měsících, pokud vychovala 3 nebo 4 děti,
  - v 57 letech a 6 měsících, pokud vychovala 5 a více dětí.

Při posuzování výchovy dítěte se přihlíží k zákonu č. 461/2003 Z.z, o sociálním pojištění:

- a) vlastní a osvojené dítě,
- b) dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů, tj. dítě
  - převzaté do této péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu,
  - kterého matka zemřela,
  - manžela, kterému bylo svěřeno do výchovy rozhodnutím soudu,
  - které žena vychovala jako pěstouna v osobitných zařízeních pěstounské péče.

Podmínka výchovy dítěte je splněná, jestliže se žena osobně stará nebo se starala o dítě:

- do věku dosažení plnoletosti alespoň po dobu desíti roků,
- po dobu pěti let, jestliže se ujala jeho výchovy po dosažení jeho osmého roku věku.

Podmínka výchovy dítěte se také považuje za splněnou, jestliže se žena starala o dítě: od jeho narození do úmrtí, jestliže dítě zemřelo po dosažení šesti měsíců věku, alespoň poslední tři roky před dovršením důchodového věku.

Historie starobního důchodu

K podstatným změnám ve starobních důchodech za posledních 40 let nedošlo. Základním nárokem na plný starobní důchod bylo odpracování 25 let. Důchodový věk na Slovensku byl pro muže 55 - 60 let a pro ženy 53 - 57 let, v závislosti na počtu vychovaných dětí. Platilo zařazení pracovníků do různých skupin podle typu povolání a počtu odpracovaných roků, které vytvářejí odlišné podmínky pro nárok a výši důchodu. Byly považované za diskriminační. Na Slovensku v roce 1995 tvořil průměrný měsíční důchod 43,1 % hrubé mzdy, byl ještě nižší než v ČR.

Nárok na starobní důchod má pojištěný, který splňuje dvě podmínky:

1. minimální doba pojištění činí 15 let,
2. dosažení důchodového věku.

Výpočet starobního důchodu

Suma starobního důchodu se určí jako součin průměrného osobního mzdového bodu, období důchodového pojištění získaného ke dni nároku na starobní důchod a aktuální důchodové hodnoty.

Tři pilíře důchodového systému na Slovensku

1. pilíř

Jde o tzv. průběžný důchodový systém, který reprezentuje Sociální pojišťovna. Je povinný.

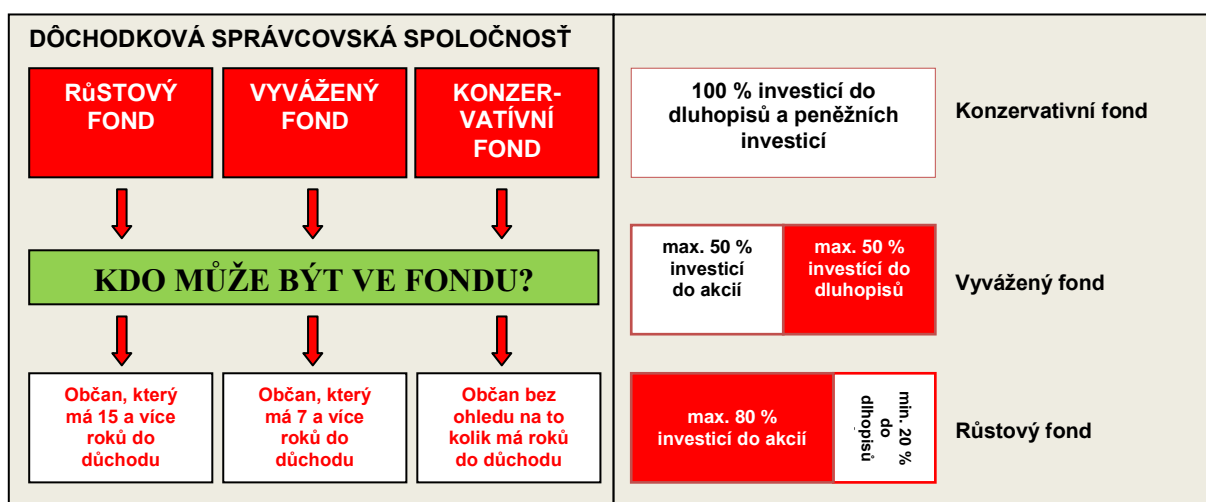
2. pilíř

Jde o soukromý, tzv. kapitalizační anebo spořivý pilíř, který reprezentuje soukromé důchodové správcovské společnosti. Na Slovensku vznikl 1. ledna 2005. Jestli se občan zapojí do 2. pilíře, část odvodů, které zaměstnavatel zatím platil do Sociální pojišťovny, půjde na osobní důchodový účet občana ve vybrané důchodové správcovské společnosti. [18]

3. pilíř

Bez ohledu na to, jestli se občan rozhodl vstoupit do 2. pilíře nebo se rozhodl přispívat jen do Sociální pojišťovny (1. pilíře), bude si důchod moci zabezpečit navíc i v doplňkových důchodkových společnostech (DDS), které reprezentují tzv. 3. pilíř důchodového systému. Přispívání je dobrovolné. Ze mzdy platí občan podle vlastního uvážení a jistou částkou většinou přispívá i zaměstnavatel. Zabezpečení je daňově zvýhodňované státem. [18]

Obr. 3.2 Seznam fondů

Každá důchodová společnost musí povinně vytvářet 3 typy důchodových fondů:

Růstový fond

- maximálně 80 % majetku může být investováno do akcií,
- nejrizikovější fond, cílem fondu je nejvyšší výnos, dosažené výnosy se mohou v čase výrazně lišit, mohou být velmi vysoké, ale i nízké,
- občanovi, který má víc jak 15 let do důchodu (doporučuje se to spíše mladším občanům), kteří by mohli získat vysoké zhodnocení a případnou ztrátu by ještě stihli dalším investováním vyrovnat.

Vyvážený fond

- minimálně 50 % musí být investováno do dluhopisů, ale do investovaných akcií můžeme investovat maximálně 50 %,
- je mírný rizikový fond, jeho cílem je zabezpečit stabilní výnos při malém riziku,
- vyvážený fond se doporučuje občanům ve středním věku (občanovi, který má více jak 7 let do důchodu).

Konzervativní fond

- do dluhopisů a peněžních investic musí být investováno 100 % majetku,
- fond je málo rizikový, jeho cílem je udržet hodnotu peněz občana na jeho účtu před odchodem do důchodu,
- očekává se nízký výnos,
- fond se doporučuje všem občanům, bez ohledu na to, kolik let zbývá do důchodu (doporučuje se těm, kteří mají do důchodu 7 a méně let).

3.3.2 Předčasný starobní důchod

Podmínky nároku na předčasný starobní důchod

Pojištěný má nárok na předčasný starobní důchod podle zákona č. 43/2004 Z.z., o starobním důchodovém pojištění, pokud byl nejméně 15 roků pojištěný, do dovršení důchodového věku mu nechybí více než dva roky, a suma předčasného starobního důchodu je vyšší než 1,2 násobku sumy životního minima pro jednu plnoletou fyzickou osobu.

Pojištěný má nárok na předčasný starobní důchod podle zákona č. 43/2004 Z.z., o starobním důchodovém pojištění, pokud byl nejméně 15 roků pojištěný, do dovršení důchodového věku mu nechybí více než dva roky, a suma předčasného starobního důchodu je vyšší než 0,6 násobku sumy životního minima pro jednu plnoletou fyzickou osobu. Pojištěný, který pobírá předčasný starobní důchod, nemá nárok na starobní důchod. Předčasný starobní důchod po dovršení důchodového věku se stává starobním důchodem.

Výpočet sumy předčasného starobního důchodu

Suma předčasného starobního důchodu se určí jako součet průměrného osobního mzdového bodu, období důchodového pojištění získaného ke dni nároku na výplatu předčasného starobního důchodu a aktuální důchodové hodnoty snížený o 0,5 % za každých započatých 30 dní od vzniku nároku na výplatu předčasného starobního důchodu do dovršení důchodového věku.

3.3.3 Invalidní důchod

Pojištěný je invalidní, pokud pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav má pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o více než 40 % v porovnání se zdravou fyzickou osobou. Dlouhodobě nepříznivý stav trvá nejméně jeden rok. Pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost se posuzuje porovnáním tělesné, duševní a smyslové schopnosti pojištěného s dlouhodobým nepříznivým zdravotním stavem a tělesné schopnosti, duševní schopnosti a smyslové schopnosti fyzické osoby.

Počet roků důchodového pojištění na vznik nároku na invalidní důchod pojištěného ve věku:

- do 20 roků je nejméně jeden rok,
- nad 20 roků do 24 roků je nejméně dva roky,
- nad 24 roků do 26 roků je nejméně tři roky,
- nad 26 roků do 28 roků je nejméně čtyři roky,
- nad 28 roků je nejméně 5 let.

K 1. 1. 2010 ke změně podmínek počtu roků důchodového pojištění na vznik nároku na invalidní důchod pojištěného ve věku:

- méně jako jeden rok, když jde o pojištěnce do 20 roků,
- méně jako rok, když jde o pojištěnce ve věku nad 20 roků do 24 roků,
- nejméně dva roky, když jde o pojištěnce ve věku nad 24 roků do 28 roků věku,
- nejméně pět roků, když jde o pojištěnce ve věku nad 28 roků do 34 roků věku,
- nejméně osm roků, když jde o pojištěnce ve věku nad 34 roků do 40 roků věku,
- nejméně deset roků, když jde o pojištěnce ve věku nad 40 roků do 45 roků věku,
- nejméně 15 roků, když jde o pojištěnce ve věku nad 45 roků věku.

Výpočet sumy invalidního důchodu

Suma invalidního důchodu pojištěného, který má procentuální pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o více než 70 %, se určí jako součet průměrného mzdového bodu, období důchodového pojištění získaného ke dni vzniku nároku na invalidní důchod, ke kterému se připočítá období od vzniku nároku na invalidní důchod do dovršení důchodového věku aktuální hodnoty.

3.3.4 Vdovský důchod

Na vdovský důchod má nárok žena po manželovi, který byl poživatelem starobního důchodu, plného nebo částečného invalidního důchodu nebo splnil ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod, starobní důchod nebo zemřel následkem pracovního úrazu, nemoci z povolání.

Do uplynutí jednoho roku od smrti manžela má vdova nárok na vdovský důchod, splňuje-li alespoň jednu podmínku:

- pečuje o nezaopatřené dítě,
- je invalidní z důvodu poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o více než 70 %,
- vychovala alespoň tři děti,
- dovršila věk 52 roků a vychovala dvě děti,
- dovršila důchodový věk.

Nárok na důchod zaniká

Nárok na vdovský důchod zaniká uzavřením manželství nebo dnem rozhodnutí soudu, podle kterého vdova úmyslným trestním činem způsobila smrt manžela.

Výpočet důchodu

Suma vdovského důchodu je 60 % starobního důchodu nebo invalidního důchodu, na který měl anebo by měl zemřelý manžel ke dni smrti nárok. Pokud jsou splněné podmínky nároku na dva důchody, důchod se určí z vyššího důchodu. Suma vdovského důchodu je 60 % z předčasného starobního důchodu, na který měl nárok zemřelý manžel ke dni smrti.

3.3.5 Vdovecký důchod

Na vdovecký důchod má nárok muž po manželce, která byla poživatelkou starobního důchodu, plného nebo částečného invalidního důchodu, nebo splnila ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod, starobní důchod, nebo zemřela následkem pracovního úrazu, nemoci z povolání.

Do uplynutí jednoho roku od smrti manželky má vdovec nárok na vdovecký důchod, splňuje-li alespoň jednu podmínku:

- pečuje o nezaopatřené dítě,
- je invalidní z důvodu poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o více než 70 %,
- vychoval alespoň tři děti,
- dovršil věk 52 let a vychoval dvě děti,
- dovršil důchodový věk.

Nárok na důchod zaniká

Nárok na vdovecký důchod zaniká uzavřením manželství, nebo dnem rozhodnutí soudu, podle kterého vdovec úmyslným trestným činem způsobil smrt manželky.

Výpočet důchodu

Suma vdoveckého důchodu je 60 % starobního důchodu nebo invalidního důchodu, na který měla anebo by měla zemřelá manželka ke dni smrti nárok. Pokud jsou splněné podmínky nároku na dva důchody, důchod se určí z vyššího důchodu.

Suma vdoveckého důchodu je 60 % z předčasného starobního důchodu, na který měla nárok zemřelá manželka ke dni smrti.

3.3.6 Sirotčí důchod

Na sirotčí důchod má nárok nezaopatřené dítě, kterému zemřel rodič nebo osvojitel dítěte, ale nárok nevzniká nezaopatřenému dítěti, které je v pěstounské péči po pěstounovi nebo jeho manželovi. Nárok na výplatu sirotčího důchodu zaniká osvojením dítěte nebo dnem právoplatného rozhodnutí soudu, podle kterého nezaopatřené dítě úmyslně způsobilo smrt fyzické osoby, po které vznikl nárok na sirotčí důchod. Nárok na sirotčí důchod zaniká vždy, když dosáhne dítě 26. let.

Výpočet sirotčího důchodu

Suma sirotčího důchodu je 40 % starobního, invalidního důchodu, na který měl nebo by měl nárok rodič, osvojitel dítěte. Suma sirotčího důchodu závisí na tom, jestli byl jeho rodič zapojený v 1. pilíři nebo v 2. pilíři. Pokud by byl zapojený v 1. pilíři bude dítě dostávat celý sirotčí důchod po svém rodiči ze Sociální pojišťovny, tzv. z prvního pilíře a nezáleží na tom, jestli umřel jako důchodce nebo u aktivního života. Jestliže byl rodič zapojený v 2. pilíři a zemřel u aktivního života, dítě bude dostávat celý sirotčí důchod ze Sociální pojišťovny. Ale jestliže rodič zapojený v 2. pilíři zemřel jako starobní důchodce, bude dítě dostávat sirotčí důchod ze dvou zdrojů – první část ze Sociální pojišťovny a druhou část sirotčího důchodu z 1. pilíři.

4 Vliv demografického vývoje na důchodové systémy v ČR a SR

Demografie je věda, která se zabývá studiem reprodukce lidských populací a vztahy ovlivňující reprodukci. Výsledky demografie jsou využívány v prognózách dalšího sociálně ekonomického vývoje. [17]

4.1 Demografický vývoj České republiky

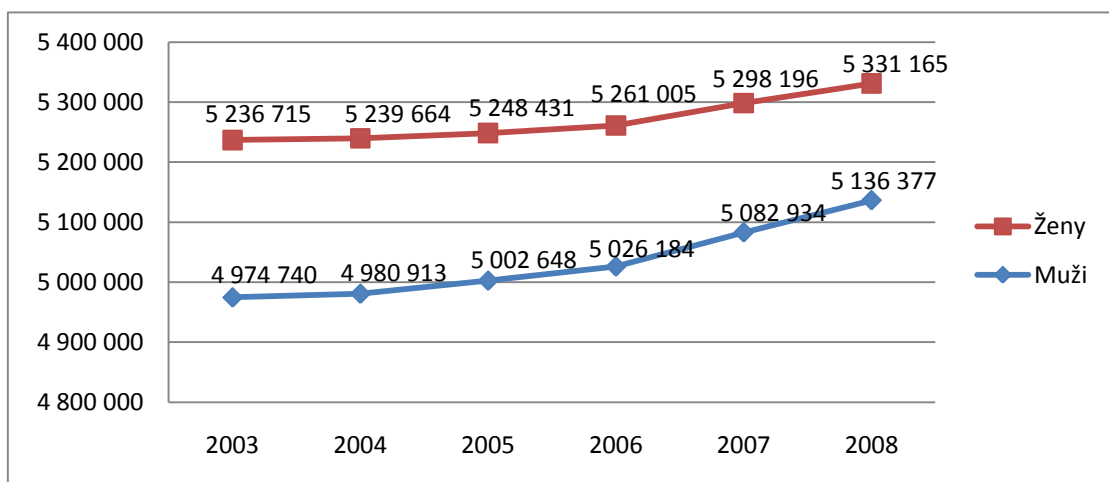
Česká republika je vnitrozemský stát, který je samostatný od 1. 1. 1993 od rozdělení České a Slovenské Federativní republiky na Českou a Slovenskou republiku. Česká republika se rozkládá na 78 864 km², počet obcí je 6 249 z toho 592 měst. Hustota obyvatelstva je 130,0 obyvatel na km². Česká republika má dnes přes 10 501 000 obyvatel, nejvíce obyvatel žije v Praze. Počet obyvatel pobírajících důchod již překročil 2 701 000, což je 25 % z celkového počtu obyvatelstva.

Tab. 4.1 Počet obyvatel České republiky v letech 2003 - 2008

Rok	Obyvatelstvo ČR		
	Muži	Ženy	Celkem
2003	4 974 740	5 236 715	10 211 455
2004	4 980 913	5 239 664	10 220 577
2005	5 002 648	5 248 431	10 251 079
2006	5 026 184	5 261 005	10 287 189
2007	5 082 934	5 298 196	10 381 130
2008	5 136 377	5 331 165	10 467 542

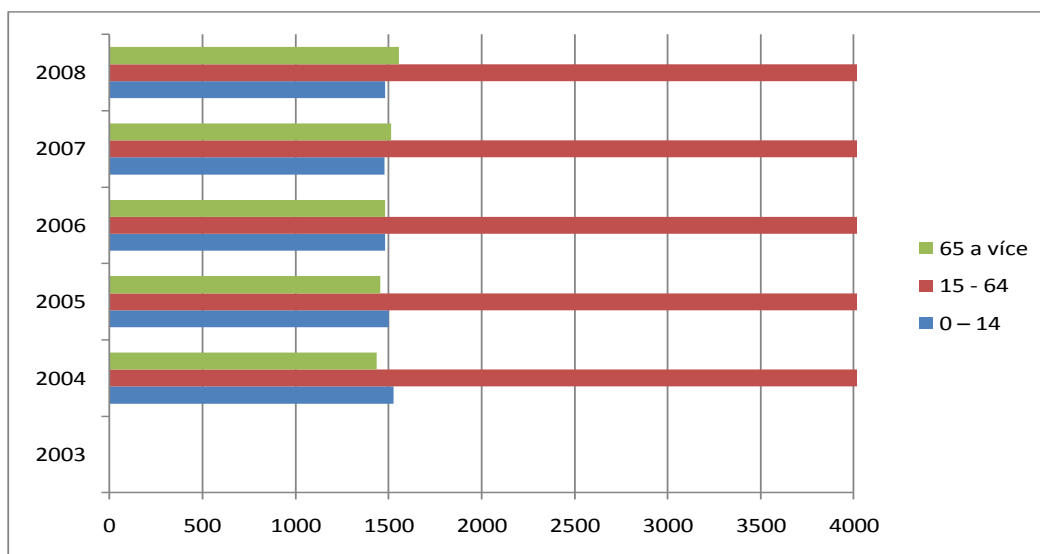
Zdroj: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.xls

Graf 4.1 Vývoj počtu obyvatelstva za roky 2003 až 2008 v České republice

Počet obyvatel v České republice rok od roku roste. V roce 2003 byl počet obyvatel na 10 211 455, z toho bylo 5 236 715 žen a 4 974 740 mužů. V roce 2005 se počet obyvatel vyšplhal na 10 251 079, celkový počet obyvatel stoupl o 39 624. Počet mužů překročil přes 5 milionů, přesně na 5 002 648, což byl přírůstek za tři roky o 27 908. Žen bylo 5 248 431 v roce 2005, jejich počet stoupl o 11 716. V roce 2008 stoupl počet mužů na 5 136 377, přírůstek oproti roku 2003 o 161 637 a počet žen stoupl o 94 450 na 5 331 165. Celkový počet obyvatel byl v roce 2008 10 467 542. V populaci je více žen než mužů, ale počet mužů roste mnohem rychleji než počet žen.

Graf 4.2 Počet obyvatelstva rozdělený na věkové skupiny v ČR

Tab. 4.2 Počet obyvatel rozdělený na věkové skupiny v ČR

Počet obyvatel k 31. 12. (v tis. osob)	Stát	Muži, ženy ve věku		
		0 – 14	15 - 64	65 a více
2003	počet	1 554	7 234	1 423
	%	15,2	70,8	13,9
2004	počet	1 527	7 259	1 435
	%	14,9	71,0	14,0
2005	počet	1 501	7 293	1 456
	%	14,6	71,1	14,2
2006	počet	1 480	7 325	1 482
	%	14,4	71,2	14,4
2007	počet	1 477	7 391	1 513
	%	14,2	71,2	14,6
2008	počet	1 480	7 431	1 556
	%	14,1	71,0	14,9

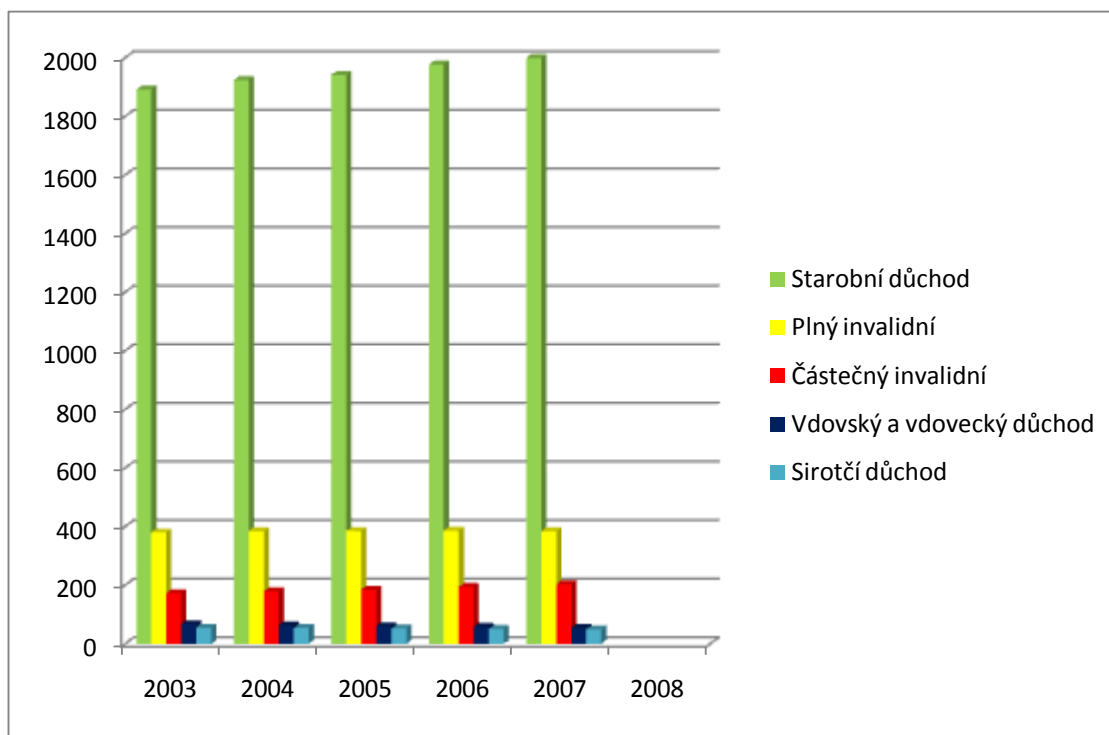
Zdroj: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.xls

Lidí ve věku 0 – 14 let bylo v roce 2003 1 554 000, obyvatel v produktivním věku 7 234 000 a počet obyvatel nad 65 let byl 1 423 000. V roce 2003 bylo více dětí než důchodců o 131 000. V roce 2006 se počet dětí a počet důchodců vyrovnal, dokonce bylo o 2 000 obyvatel nad 65 let více než obyvatel od 0 – 14 let. V roce 2008 již bylo obyvatel ve věku 0 – 14 let jen 1 480 000, což je méně o 74 000 než v roce 2003, oproti tomu stoupl počet obyvatel nad 65 let o 133 000. V grafu 4.2 je vidět, že počet obyvatel nad 65 let pomalým tempem převyšuje počet obyvatel ve věku 0 – 14 let. Jestli bude stále přibývat obyvatel nad 65 let a ubývat dětí, bude časem ubývat lidí, kteří pracují a odvádějí pojistné do státní poklady, tím pádem bude ubývat peněz na vyplácení důchodů.

Tab. 4.3 Počet důchodců podle druhu důchodu v tisících obyvatelích v České republice

Počet důchodců	Rok	Počet důchodců podle druhu důchodu v tis.	z toho	
			muži	ženy
Starobní důchod	2003	1 892	658	1 234
	2004	1 924	670	1 254
	2005	1 942	679	1 263
	2006	1 977	695	1 282
	2007	2 011	710	1 301
Plný invalidní	2003	380,5	190,5	190,0
	2004	384,2	193,0	191,2
	2005	385,1	193,8	191,3
	2006	385,8	194,5	191,3
	2007	383,9	193,7	190,2
Částečný invalidní	2003	173,6	96,6	77,0
	2004	179,2	99,2	80,0
	2005	184,9	101,7	83,2
	2006	194,3	106,2	88,1
	2007	202,8	110,0	92,8
Vdovský a vdovecký důchod	2003	67,4	7,5	59,9
	2004	63,4	7,5	55,8
	2005	60,6	7,7	52,9
	2006	57,5	7,8	49,7
	2007	54,2	7,6	46,6
Sirotčí důchod	2003	53,4	25,5	27,9
	2004	54,0	24,8	29,2
	2005	52,6	23,9	28,7
	2006	51,0	23,0	28,0
	2007	49,4	22,1	27,3

Graf 4.3 Počet důchodců podle druhu důchodu v tisících obyvatelích v České republice

V roce 2003 pobíralo starobní důchod celkem 1 892 000 obyvatel, z toho 658 000 mužů a 1 234 000 žen. V roce 2007 počet obyvatel pobírajících starobní důchod stoupl o 119 000 na 2 011 000, počet mužů stoupl o 52 000 a počet žen o 67 000. Starobní důchod pobírá skoro dvojnásobný počet žen než počet mužů.

Plný invalidní důchod pobíralo 380 500 obyvatel v roce 2003, za 4 roky se jejich počet zvýšil o 3 400, na 383 900. V roce 2003 bylo 190 500 mužů pobírajících plný invalidní důchod, za čtyři roky jejich počet stoupl o 3 700. V roce 2003 bylo 190 000 žen pobírajících plný invalidní důchod, za čtyři roky jejich počet stoupl jen o 200. Plný invalidní důchod pobírá více mužů než žen.

Částečný invalidní důchod pobíralo 96 600 mužů a 77 000 žen v roce 2003. V roce 2007 jejich počet stoupl na 110 000 mužů a 92 800 žen, za čtyři roky nárůst o 29 200.

Počet obyvatel pobírajících vdovský a vdovecký důchod za čtyři roky poklesl o 13 200, počet žen pobírajících vdovský důchod klesl o 13 300. Může to být zapříčiněno tím, že uzavřely nové manželství nebo už nepečují o dítě nezaopatřené, atd. Oproti poklesu vdovského důchodu je nárůst důchodu vdoveckého o 300 mužů za čtyři roky.

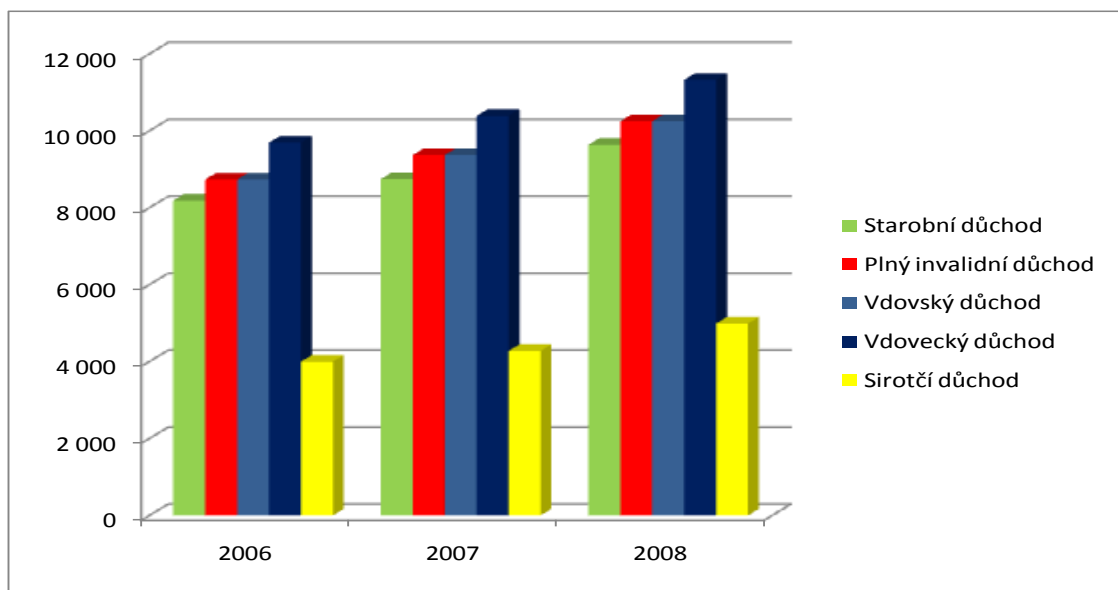
Počet dětí pobírajících sirotčí důchod je 53 400 v roce 2003, pokles za čtyři roky o 4 000.

Tab. 4.4 Průměrná výše důchodu v letech 2006 - 2008 v České republice

	Rok	Průměrná výše v Kč
Starobní důchod	2006	8 187
	2007	8 747
	2008	9 638
Plný invalidní důchod	2006	7 962
	2007	8 496
	2008	9 337
Vdovský a vdovecký důchod	2006	8 736 + 9 696
	2007	9 371 + 10 390
	2008	10 251 + 11 329
Sirotčí důchod	2006	3 999
	2007	4 278
	2008	4 989

Zdroj: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1304.xls

Graf 4.4 Průměrná výše důchodu v letech 2006 – 2008 v České republice

Průměrná výše důchodu u všech druhů důchodu se zvyšuje. Průměrná výše starobního důchodu byla 8 187 v roce 2006, v roce 2008 se zvýšila průměrná výše starobního důchodu na 9 683 Kč, za tři roky se zvýšila průměrná výše starobního důchodu o 1 496 Kč. Průměrná výše plného invalidního důchodu se za tři roky zvýšila o 1 375 Kč. Průměrná výše sirotčího důchodu byla v roce 2003 3 999 Kč a v roce 2008 hodnota průměrného sirotčího důchodu byla 4 989 Kč, zvýšil se tedy o 990 Kč. Vdovský důchod byl navýšen o 1 514 Kč a vdovecký o 1 633 Kč. Nejvíce ze všech důchodů se zvýšila průměrná výše vdoveckého důchodu, jak vyplývá z grafu 4.4.

Tab. 4.5 Průměrný věk obyvatel a index stáří v ČR

Počet obyvatel k 31. 12. (v tis. osob)		2003	2004	2005	2006	2007	2008
Průměrný věk	Muži	37,9	38,2	38,4	38,6	38,8	38,9
	Ženy	41,0	41,3	41,5	41,7	41,8	42,0
	Spolu	38,5	39,8	40,0	40,2	40,3	40,5
Index stáří	Spolu	91,6	94,0	97,0	100,2	102,4	105,1

Zdroj: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.xls

Index stáří vypovídá o stárnutí populace. Vyjadřuje, kolik obyvatel ve věku 65 let a více připadá na sto dětí do věku 15 let. Je-li výsledná velikost indexu nižší než sto, je podíl sledované dětské složky obyvatel vyšší než podíl starších osob a naopak převyšuje-li výsledná hodnota indexu sto, je počet osob ve věku nad 65 let vyšší než počet dětí v populaci.

V roce 2003 bylo v populaci více dětí než starších osob, v roce 2006 již je počet dětí nižší než počet osob nad 65.

Průměrný věk je aritmetický průměr všech obyvatel ČR. Průměrný věk u žen je vyšší než průměrný věk u mužů. Jak vyplývá z tabulky 4.5 průměrný věk obyvatel roste, průměrný věk žen i mužů se zvyšuje stejně.

4.2 Demografický vývoj v Slovenské republice

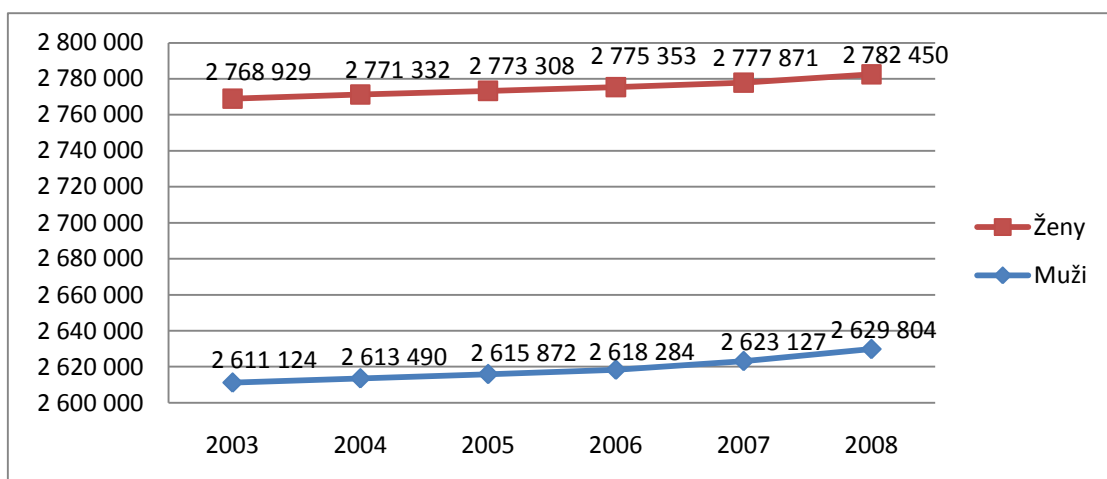
Slovenská republika má rozlohu 49 037 km², počet obcí 2 891 z toho 138 měst, počet obyvatel má dnes kolem 5 420 000. Hustota obyvatelstva 110,4 obyvatel na km². Počet obyvatel pobírajících důchod se vyšplhal přes 1 120 000, což je 20,6 % z celkového počtu obyvatelstva.

Tab. 4.6 Počet obyvatel na Slovensku za roky 2003 až 2008

Rok	Obyvatelstvo SR		
	Muži	Ženy	Celkem
2003	2 611 124	2 768 929	5 380 053
2004	2 613 490	2 771 332	5 384 822
2005	2 615 872	2 773 308	5 389 180
2006	2 618 284	2 775 353	5 393 637
2007	2 623 127	2 777 871	5 400 998
2008	2 629 804	2 782 450	5 412 254

Zdroj: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1686>

Graf 4.5 Vývoj počtu obyvatelstva za roky 2003 až 2008 na Slovensku

Slovenská republika v roce 2003 měla 5 380 053 obyvatel, v populaci bylo 2 611 124 mužů a 2 768 929 žen. O pět let později, tedy v roce 2008 stoupl celkový počet obyvatel na 5 412 254, počet mužů na 2 629 804 a počet žen na 2 782 450. Celkový počet obyvatel

během pěti let stoupl o 32 201, počet mužů stoupl o 18 680 mužů a žen o 13 521. Jak vyplývá z tabulky 4.6 je nejvíce v obyvatelstvu žen, ale jak vyplývá z grafu 4.5 počet mužů roste mnohem rychleji než počet žen.

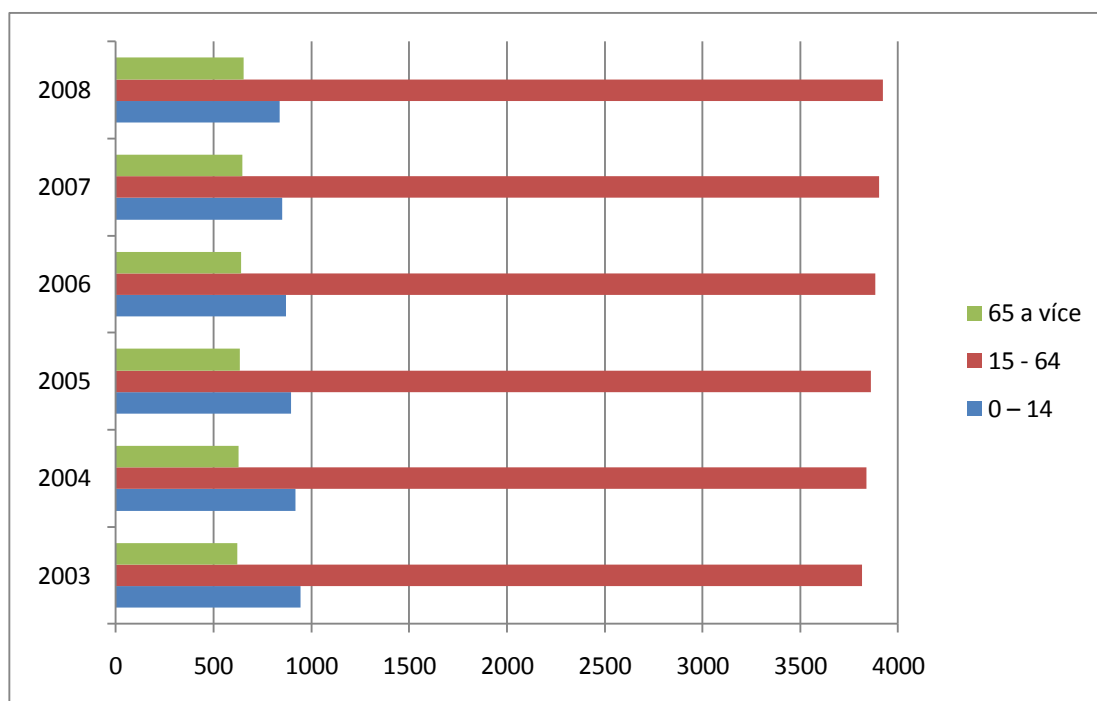
Tab. 4.7 Rozdělení obyvatelstva v Slovenské republice

Počet obyvatel k 31. 12. (v tis. osob)	Stát	Muži Ženy ve věku		
		0 – 14	15 - 64	65 a více
2003	počet	944,5	3 815,3	620,3
	%	17,55	70,92	11,53
2004	počet	918,9	3 840,0	626,0
	%	17,06	71,3	11,62
2005	počet	894,3	3 862,2	632,6
	%	16,59	71,67	11,74
2006	počet	894,3	3 862,2	632,6
	%	16,14	72,00	11,86
2007	počet	894,3	3 862,2	632,6
	%	16,14	72,00	11,86
2008	počet	836,1	3 921,9	654,3
	%	15,45	72,46	12,09

Zdroj: http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_600/Demografia/Obyvatelstvo/2009/Tabulky_vyvoj_obyv_08.pdf

Počet obyvatel k 31. 12. 2003 byl 5 380 100: z toho bylo 944 500 ve věku od 0 - 14 let, 3 815 300 ve věku od 15 - 64 let a 620 300 nad 65 let. V roce 2004 klesl počet obyvatel ve věku 0 - 14 let o 25 600 obyvatel, stoupl počet obyvatel v produktivním věku o 24 700 a stoupl počet obyvatel nad 65 let o 5 700. V roce 2005 klesl počet obyvatel ve věku 0 - 14 let pod 900 000 na 894 300 oproti tomu stoupl počet obyvatel v produktivním věku a počet obyvatel nad 65 let. V roce 2008 již počet obyvatel do 15 let byl na hodnotě 836 100, což je oproti roku 2003 o 108 400 méně a počet obyvatel nad 65 let stoupl o 34 000.

Graf 4.6 Rozdělení obyvatelstva v Slovenské republice

Tab. 4.8 Průměrný věk a index stáří v Slovenské republice

Počet obyvatel k 31. 12. (v tis. osob)		2003	2004	2005	2006	2007	2008
Průměrný věk	Muži	35,2	35,5	35,8	36,1	36,3	36,6
	Ženy	38,4	38,7	39,0	39,3	39,5	39,8
	Spolu	36,8	37,1	37,4	37,7	38,0	38,3
Index stáří	Muži	48,1	49,7	51,6	63,5	55,2	56,9
	Ženy	84,2	87,5	90,8	94,5	97,8	100,7
	Spolu	65,7	68,1	70,7	73,5	76,0	78,3

Zdroj: http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_600/Demografia/Obyvatelstvo/2009/Tabulky_vyvoj_obyv_08.pdf

Z tabulky 4.8 vyplývá, že index stáří roste. V rocích 2003 až 2008 bylo v populaci více dětí než počet osob nad 65 let.

Jestli i nadále poroste index stárí, bude více důchodců než dětí. Později již nebude mít kdo pracovat na důchody, protože počet dětí bude méně, tím pádem se i počet lidí v produktivním věku snižuje, bude se méně odvádět na důchodovém pojištění, které se přerozděluje a hned vyplácí na důchody. Časem nebude na vyplácení důchodů. Na rozdíl od ČR se na Slovensku situace ještě zkomplikovala založením druhého pilíře, který odčerpává prostředky ze sociální pojišťovny. Ale budoucí důchodci, kteří spoří v druhém pilíři mají záruku prostředků vyplácených na důchod. Průměrný věk obyvatel roste. Průměrný věk mužů byl v roce 2003 35,2 let, a o pět let později stoupl na 36,6 let. Průměrný věk žen byl v roce 2003 38,4 let a za pět let stoupl na 39,8 let. Z tabulky je vidět, že průměrný věk žen je vyšší než průměrný věk mužů. Průměrný věk u mužů i žen roste stejným tempem.

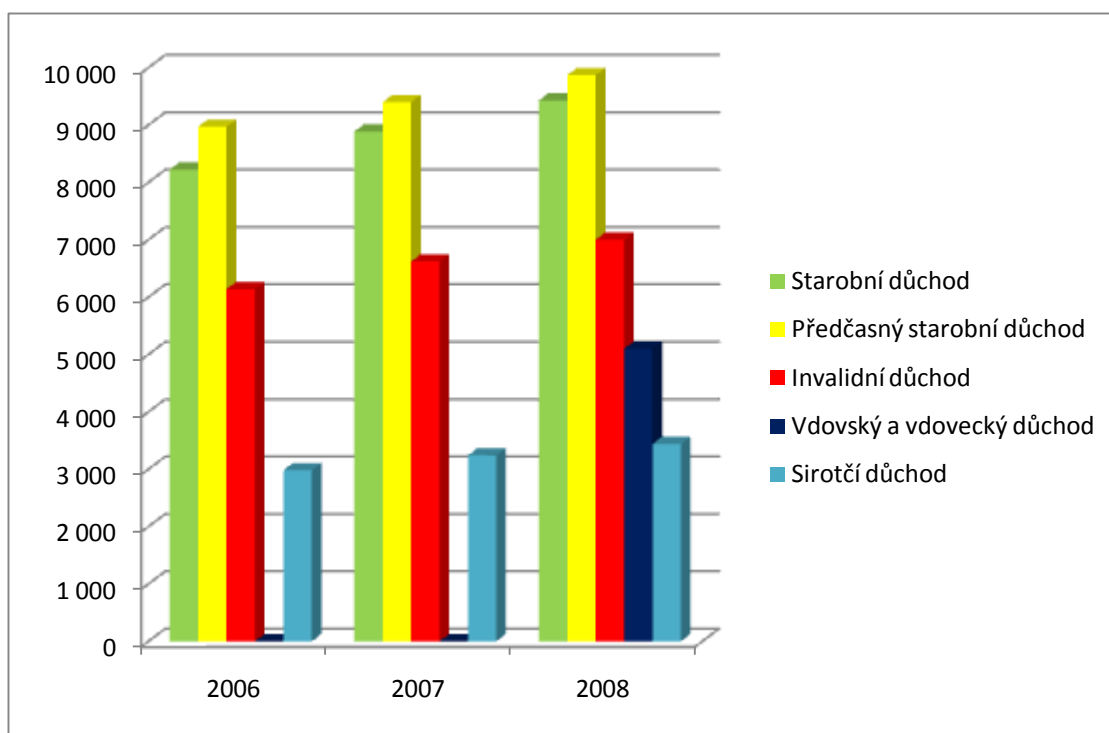
Tab. 4.9 Průměrná výše důchodu v SR

	Rok	Průměrná výše v SK
Starobní důchod	2006	8 226
	2007	8 885
	2008	9 431
Předčasný starobní důchod	2006	8 970
	2007	9 398
	2008	9 870
Invalidní důchod	2006	6 139
	2007	6 621
	2008	7 001
Vdovský a vdovecký důchod	2006	x
	2007	x
	2008	5 100
Sirotčí důchod	2006	2 982
	2007	3 242
	2008	3 440

Zdroj: <http://www.socpoist.sk/priemerna-vyska-dochodkovych-davok--v-rokoch-/1643s>

Průměrná výše důchodu roste u všech druhů důchodů. Starobní důchod v roce 2007 činil 8 885 a v roce 2008 již byl na výši 9 431, průměrná výše starobního důchodu vzrostla o 546 Sk. Průměrná výše u předčasného důchodu vzrostla mezi roky 2007 a 2008 o 472 Sk. Mezi roky 2007 a 2008 vzrostla průměrná výše invalidního důchodu o 380 Sk. Sirotčí důchod činil v roce 2008 3 440 Sk. A v roce 2007 činil sirotčí důchod 3 242 Sk., což je méně o 198 Sk. Z grafu 4.7 je patrné, že nejrychleji je zvyšován starobní důchod.

Graf 4.7 Průměrná výše důchodu v Slovenské republice

Tab. 4.10 Počet důchodců podle druhu důchodu v SR

Druh důchodu	Rok	Počet důchodců podle druhu důchodu v tis.
Starobní důchod	2003	796
	2004	811,9
	2005	924,2
	2006	924,2
	2007	923,7
	2008	916,9
Invalidní důchod	2003	292
	2004	286,3
	2005	181,1
	2006	181,1
	2007	200
	2008	196,7
Vdovský a vdovecký důchod	2003	54,2
	2004	57
	2005	53,4
	2006	53,4
	2007	51,0
	2008	48,4
Sirotčí důchod	2003	33,8
	2004	33,3
	2005	31,9
	2006	31,9
	2007	29,4
	2008	29,6

Zdroj: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=10107>

V roce 2003 bylo 796 000 důchodců pobírajících starobní důchod. V roce 2005 se počet důchodců vyšplhal na 924 200 je to přírůstek o 128 400 důchodců. V letech 2007 a 2008 byl pozvolný pokles počtu důchodců. V roce 2008 činil počet důchodců pobírajících starobní důchod 916,9, pokles o 7,5 tisíce oproti roku 2005.

292 000 obyvatel pobíralo invalidní důchod v roce 2003. V roce 2005 jejich počet klesl na 181 100, což je pokles o 110 900. V roce 2007 jejich počet stoupl na 200 000 a v roce 2008 poklesl na 197 600.

Počet obyvatel pobírajících sirotčí důchod klesá. V roce 2003 byl počet dětí pobírajících sirotčí důchod 33 800, v roce 2008 kles počet dětí pobírajících sirotčí důchod na 29 600. Během šesti let pokles počet dětí pobírajících sirotčí důchod o 4 200.

4.3 Porovnání demografického vývoje České a Slovenské republiky

Počet obyvatel je vyšší v České republice o 5 055 288. Přírůstek obyvatel v ČR za pět let je 256 090, přírůstek obyvatel SR je za pět let 32 201. V ČR je sedminásobný přírůstek obyvatel oproti SR. **V ČR se zvýšil počet obyvatel o 2,5 % a v SR o 0,6 %.**

V ČR je největší počet obyvatel v produktivním věku, počet obyvatel nad 65 let je vyšší než počet dětí. V SR je také největší počet obyvatel v produktivním věku, ale na rozdíl od ČR je na Slovensku více obyvatel ve věku 0 – 14 let než počet obyvatel nad 65 let, dokonce o 181 800 dětí více než obyvatel nad 65 let.

Průměrný věk u obyvatel se liší. Zatím co je průměrný věk obyvatel v ČR na hodnotě 40,5 let ve Slovenské republice je na hodnotě 39,8 let. Podstatný rozdíl je, ale v průměrném věku žen, kdy v ČR je průměrný věk žen na hodnotě 42,0 let a na Slovensku je na hodnotě 36,6 let. U mužů rozdíl není tak patrný, průměrný věk mužů v ČR je 38,9 let a v SR 38,3 let.

Počet obyvatel v ČR je 10 501 000 a z toho je 2 701 300 obyvatel pobírajících důchod a SR má počet obyvatel 5 420 000 a z toho je 1 204 100 obyvatel pobírajících důchod v roce 2009. V České republice je 25,7 % obyvatel pobírajících důchod z celkového počtu obyvatel $((2\,701\,300/10\,501\,000) \times 100)$, na Slovensku 22,2 %.

V ČR je více starobních důchodců než na Slovensku. Počet starobních důchodců roste obrovským tempem. Za jeden rok stoupl počet starobních důchodců v České republice o 34 000, oproti tomu na Slovensku klesl počet starobních důchodců o 500 v roce 2007 ve srovnání s rokem 2006.

V ČR pobírá 2 011 000 obyvatel starobní důchod, 586 700 invalidní důchod, vdovský a vdovecký 54 200 a sirotčí důchod 49 400. Na Slovensku pobírá 923 700 obyvatel starobní důchod, 200 000 invalidní důchod, 51 000 vdovský a vdovecký důchod, 29 400 sirotčí důchod. **Počet lidí pobírajících starobní důchod oproti celkovému počtu obyvatel je 19,4 % obyvatel v ČR a 17,1 % obyvatel na Slovensku. Invalidní důchod pobírá 5,7 % obyvatel v České republice oproti tomu na Slovensku jen 3,7 % obyvatel. Vdovecký a vdovský důchod pobírá v ČR 0,5 % obyvatel a v SR 0,9 % obyvatel. Sirotčí důchod pobírá 0,5 % obyvatel v ČR a na Slovensku také 0,5 % obyvatel.** Ve vdovském a vdoveckém důchodu jsou největší rozdíly. Například na Slovensku může pobírat žena vdovský důchod, pokud vychovala 3 děti anebo pokud má žena více než 52 let a vychovala 2 děti. Takové podmínky v ČR nejsou.

Průměrný měsíční důchod v roce 1995 jak vyplývá z tabulky 2.1, byl v SR 3 102 Sk a v ČR 3 627. **Přepočet důchodu k průměrné mzdě byl v SR 43,1 % a v ČR 44,4 %.** V ČR byl přepočet o 1,3 % vyšší.

Tab. 4.11 Průměrná výše důchodu v ČR a SR za rok 2008

Druh důchodu	v ČR v Kč	v SR v Sk
Starobní důchod	9 638	9 431
Invalidní důchod	10 251	7 001
Vdovský a vdovecký důchod	10 790	5 100
Sirotčí důchod	4 989	3 440
Životní minimum pro plnoletého jednotlivce	3 126	5 390
Průměrná mzda	23 430	21 782

Životní minimum je minimální hranice peněžitých příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. [18]

V České republice je průměrný starobní důchod více jak trojnásobek životního minima, průměrný invalidní důchod je 3,2 násobek průměrný životního minima, průměrný vdovský a vdovecký důchod je 3,5 násobek životního minima a sirotčí důchod je 1,6 násobek životního minima.

Ve Slovenské republice je starobní důchod 1,7 násobek životního minima, invalidní důchod je 1,3 násobek životního minima, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod nejsou ani 1 násobek životního minima. V České republice je starobní důchod o 1,3 násobek vyšší než na Slovensku, invalidní důchod je vyšší o 2,2 násobek, sirotčí důchod o 1 násobek vyšší. U starobního důchodu je v ČR 3 násobek a na Slovensku jen 1,7 násobek životního minima. **Když porovnááme životní minimum a průměrnou mzdu je na tom lépe Česká republika, tudíž i čeští důchodci.**

Na Slovensku jsou na tom lépe lidé pobírající starobní důchod, když porovnááme průměrnou mzdu a starobní důchod o 0,02 násobek. **U invalidního důchodu je tomu naopak.** Lépe je na tom ČR o 0,11 násobek, český vdovský a vdovecký důchod je 0,2 násobek na tom lépe než slovenský, v ČR je vyšší sirotčí důchod o 0,05 násobek průměrné výše sirotčího důchodu oproti průměrné mzdě.

Rozdíl je i v době důchodového pojištění v ČR byla potřebná doba pojištění 25 let a na Slovensku 15 let u řádného starobního důchodu v roce 2008. **Dlouhodobě nezaměstnaní lidé mají ve Slovenské republice větší šanci pobírat v důchodovém věku starobní důchod.**

Důchodový věk na Slovensku je 62 let a v ČR je 65 let u muže. Ve Slovenské republice jde muž do důchodu dříve o 3 roky. Samozřejmě když splnil podmínky důchodového pojištění.

Index stárí je vyšší v České republice. Na Slovensku činí index stárí 78,3, v ČR je index stárí na hodnotě 105,1. Z toho vyplývá, že na Slovensku je více dětí než osob nad 65 let, naopak je tomu v ČR. Slovenská republika je výhledově na tom dobře, protože má pořád dost dětí, kteří dorostou a budou v produktivním věku odvádět důchodové pojištění. Česká republika řeší problém toho, že je větší podíl důchodců než dětí do 14 let tím, že zvyšuje potřebnou dobu důchodového pojištění a zvyšuje věk odchodu do důchodu.

5 Závěr

Cíl stanovený na začátku práce analyzovat a porovnat jednotlivé systémy sociálního pojištění a jejich rozdíly v České republice a Slovenské republice vzhledem k dlouhé společné tradici sociálního zabezpečení se podařilo splnit. Pro porovnání byly použity obdobné demografické údaje, charakteristiky obyvatelstva a sociální statistiky obou systémů.

Analýzou podmínek nároku na starobní důchod jsem zjistila, že hlavním rozdílem je možnost na Slovensku vybrat si ze dvou pilířů, zatímco v ČR tato výhoda ještě není. Vliv této možnosti na výši a počet pobírajících starobní důchod není možné zjistit na kolik důchody z druhého pilíře se ještě nevyplácejí. Dalším rozdílem je věk odchodu do důchodu, který české důchodce znevýhodňuje. Český občan musí do 65 let pracovat, zatímco slovenský občan už by mohl 3 roky pobírat starobní důchod.

Pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnosti je společnou podmínkou nároku na invalidní důchod v obou porovnávaných systémech. V SR je poskytovaný jeden typ invalidního důchodu, ČR má dva duhy invalidních důchodů a to částečně invalidní důchod a plný invalidní důchod. 33 % pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost umožňuje v ČR poskytovat částečný invalidní důchod. V SR se občan stane invalidním, jestliže jeho schopnost vykonávat výdělečnou činnost poklesne o 40 %. Kromě této první podmínky nároku je druhou podmínkou mít dostatečný počet odpracovaných roků. Počet těchto roků se stupňuje podle věku žadatele. Od 1. 1. 2010 se změnily počty těchto roků v SR a v ČR se změnila celá koncepce invalidního důchodu.

Když jsem porovnála podmínky nároku na vdovský důchod, zjistila jsem, že mají rozdílné podmínky nároku na vdovský důchod. Ve Slovenské republice jsou podmínky, které opravňují nárok na vdovský důchod, výchova třech a více dětí anebo věk 52 let a výchova dvou dětí. Za těchto podmínek v ČR vdově nevzniká nárok na vdovský důchod. Zatímco vdova v ČR dostane důchod, když pečuje o nezletilé dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči nebo zletilé dítě, které je převážně nebo úplně bezmocné, nebo když pečuje o převážně nebo úplně bezmocného svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti, nebo o takového rodiče, který je částečně bezmocný a starší 80 let nebo když dosáhla věku 55 let. V ČR u vdoveckého důchodu jsou podmínky nároku podobné kromě podmínky dosažení věku 58 let.

Porovnáním podmínek nároku sirotčího důchodu jsem zjistila, že pravidla poskytování sirotčího důchodu jsou stejné. Nárok na sirotčí důchod má v ČR i dítě rodiče, kterému by nevznikl nárok na starobní nebo invalidní důchod. Zatím co v SR tomuto dítěti nevznikne

nárok na sirotčí důchod a je zabezpečeno jen dávkou náhradního výživného ve výši 30 % životního minima. V roce 2010 tato suma činí 25,36 Eura.

I když se sociální systémy na Slovensku a v České republice změnily, mají pořád hodně společných znaků. Klíčovou dávkou obou sociálních systémů je starobní důchod. Mezi základní lidské práva a svobody patří i právo na zabezpečené stáří. Systém poskytování starobního důchodu je obdobou mezigenerační solidarity, která ve společnosti existovala od dávných časů. Změna životního stylu, lepší zdravotní péči a pokrok v medicíně prodlužuje lidský život, a proto počet seniorů pořád stoupá. Výše starobního důchodu a podmínky na jeho získání mají základní vliv na kvalitu seniorského života.

Seznam literatury

Seznam knižní literatury

- [1] BURDOVÁ, E.; VOŘÍŠEK, V. *Důchodové pojištění*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 1996. 192 s. ISBN 80-85789-63-9.
- [2] KREBS, V. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- [3] MATLÁK, J; MACKOVÁ, Z.; HRVOLOVÁ, M. *Právo sociálního zabezpečení v SR*. 2. vyd. Bratislava: PF UK, 2001, 138s. ISBN 80-7160-138-1.
- [4] MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.
- [5] PELIKÁNOVÁ, H.; LANG, R.; ŠANTRŮČEK, V.; DORČÁKOVÁ, J. *Důchodové pojištění, povinnost zaměstnavatele od roku 2009*. 1. vyd. Praha: Pragoeduca, 2009. 153 s. ISBN 978-80-7310-032-2.
- [6] PŘIB, J. *Důchodové pojištění a související problematika*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2004. 131 s. ISBN 80-7357-022-X.
- [7] PŘIB, J.; VOŘÍŠEK, V. *Důchodové předpisy s komentářem*. 5. aktualit. vyd. Jihlava: ANAG, 2007. 479 s. ISBN 978-80-7263-379-1.
- [8] PŘIB, J. *Důchodové pojištění a související problematika*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2004. 131 s. ISBN 80-7357-022-X.
- [9] POTŮČEK, M.; RADÍČOVÁ, I. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 329 s. ISBN 80-7184-622-8.
- [10] RIEVAJOVÁ, E. a kol. *Sociální zabezpečení*. Bratislava: SPRINT, 2006. 234 s. ISBN 80-89085-62-8.
- [11] VOŘÍŠEK, V. *Pomýšlíte na důchod ?* 3. vyd. Praha: ASPI, 2007. 164 s. ISBN 978-80-7357-318-8.
- [12] ZACHA, D. *Hodnotenie ekonomických a sociálnych opatrení*. 1.vyd. Bratislava: INEKO, 2007. 122 s. ISBN 978-80-89026-25-8.
- [13] Zákon č. 43/2004 Sb.
- [14] Zákona č. 155/1995 Sb.
- [15] Zákon č. 262/2006 Sb.

Seznam internetových odkazů

- [16] Český statistický úřad. *Česká republika od roku 1989 v číslech*. [online]. 2010. [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW:
<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01>
- [17] HŮLE, D. *Demografický informační portál o Demografii*. [online]. 2009. [cit. 2010-03-14]. Dostupný z WWW:
<http://www.demografie.info/?cz_odemografii=&PHPSESSID=6acbd9b4742789b1f032e6d7974c5140>
- [18] KADLECOVÁ, I. *Životní a existenční minimum*. [online]. 2009. [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min>
- [19] MPSVR, piliere důchodového systému, 2004
- [20] OBOR 32. *Důchodové pojištění*. [online]. 2010. [cit. 2010-01-15]. Dostupný z WWW:
<<http://www.mpsv.cz/cs/3>>
- [21] Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Štatistický úrad Slovenskej republiky*. [online]. 2009. [cit. 2010-01-02]. Dostupný z WWW:
<http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_600/Demografia/Obyvatelstvo/2009/Tabulky_vyvoj_obyv_08.pdf>

Seznam zkratek

CZSO = ČSÚ – Český statistický úřad

č. - Číslo

ČR – Česká republika

ČSSZ - Česká správa sociálního zabezpečení

DDS - Důchodová doplňková společnost

Kč - Koruna česká

m - Kalendářní měsíc

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

r - Rok

RO - Rozhodné období

Sb. – Sbírka zákonů

Sk - Slovenská koruna

SR – Slovenská republika

ŠÚ – Štatistický úrad

VZ - Vyměřovací základ

Z.z. – Zbierka zákonov

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne .....

.....
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

.....

Seznam příloh

Příloha č. 1 Stanovení důchodového věku podle § 32 zákona č. 155/1995 Sb.

Příloha č. 2 Přehled všeobecných vyměřovacích základů v České republice.

Příloha č. 3 Všeobecný vyměřovací základ od roku 1990 do roku 2008.